

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2020–2023

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Markéta Jiříková

**Rozvoj komunikačních schopností u tříletých dětí
v MŠ Mezi Domy Praha 4**

Praha 2023

Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2020–2023

BACHELOR THESIS

Markéta Jiříková

**Development of communication skills of three-year-old
children in Kindergarten Mezi Domy Prague 4**

Prague 2023

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, kterou jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 6. 3. 2023

.....
Markéta Jiřiková

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PaedDr. Jarmile Klugerové, Ph.D. za cenné připomínky, rady a odborné vedení této práce. Dále bych ráda poděkovala respondentům, kteří mi věnovali čas a potřebné informace k sepsání bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na rozvoj komunikačních schopností u tříletých dětí v MŠ Mezi Domy Praha 4. Práce je tvořena z teoretické a praktické části. Teoretická část má čtyři hlavní kapitoly, které se věnují komunikaci, řeči, jazyku, narušené komunikační schopnosti a činitelům, kteří ovlivňují vývoj řeči dítěte. V práci autorka popsala jednotlivá vývojová období od jednoho roku do tří let. Poslední kapitola je zaměřena na charakteristiku dítěte předškolního věku. Praktická část je vedena v MŠ Mezi Domy Praha 4, ve které byl veden výzkum. Cílem šetření bylo porovnání změn ve vývoji řeči u dvou tříletých dětí v běžné mateřské škole ve sledovaném období od ledna 2022 do listopadu 2022. V bakalářské práci bylo použito pozorování, strukturovaný rozhovor s pedagogy, osobní, rodinná a školní anamnéza.

Klíčová slova

Anamnéza, jazyk, komunikace, komunikační schopnost, mateřská škola, narušená komunikační schopnost, pedagogové, pozorování, rodina, rozhovor, vývoj řeči.

Annotation

The bachelor thesis is focused on the development of communication skills of three-year-old children in Kindergarten Mezi Domy Prague 4. The thesis consists of theoretical and practical parts. The theoretical part has four main chapters, which are devoted to communication, speech, language, impaired communication skills and factors that affect the development of child's speech. In the thesis, the author described the individual developmental periods from one year to three years. The last chapter focuses on the characteristics of the preschool child. The practical part is conducted in the MŠ Mezi Domy Prague 4, where the research was conducted. The aim of the investigation was to compare the changes in speech development of two three-year-old children in a mainstream kindergarten during the study period from January 2022 to November 2022. In the bachelor thesis were used these methods – observation, structured interview with teachers, personal, family and school anamnesis.

Keywords

Anamnesis, communication, communication ability, educators, family, impaired communication ability, interview, kindergarten, language, observation, speech development.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 KOMUNIKACE.....	11
1.1 Verbální komunikace	12
1.2 Neverbální komunikace	13
1.3 Narušená komunikační schopnost	14
2 VYMEZENÍ POJMŮ	20
2.1 Řeč	20
2.1.1 Ontogenetický vývoj řeči	20
2.2 Jazyk	21
2.3 Jednotlivá vývojová období do třetího roku života	22
2.3.1 Novorozenceví	22
2.3.2 Kojenečství	23
2.3.3 Rané dětství.....	23
2.3.4 Dva roky.....	24
2.3.5 Tři roky	25
3 ČINITELE OVLIVŇUJÍCÍ VÝVOJ ŘEČI DÍTĚTE	26
3.1 Rodina.....	26
3.1.1 Matka	26
3.1.2 Otec	27
3.1.3 Sourozenec	27
3.2 Mateřská škola	27
3.2.1 Děti ve věku tří let.....	27
3.2.2 Děti ve věku čtyř let.....	28
3.2.3 Děti ve věku pěti let	28
4 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	29
4.1 Fyzický vývoj dítěte.....	29
4.1.1 Rozvoj fyzického vývoje v mateřské škole.....	29
4.2 Psychický vývoj dítěte	29
4.3 Řeč	30

5	PRAKTICKÁ ČÁST	31
5.1	Cíl výzkumu.....	31
5.2	Výzkumné metody	31
5.3	Charakteristika místa šetření a výzkumného vzorku	31
5.4	Anamnéza sledovaných dětí	32
5.5	Pozorování	36
5.6	Rozhovor s pedagogy.....	45
5.7	Zhodnocení výzkumného šetření	52
	ZÁVĚR	57
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	59
	SEZNAM ZKRATEK	62
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	63

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá rozvojem komunikačních schopností u tříletých dětí v MŠ Mezi Domy Praha 4.

Komunikace je nedílnou součástí našich životů. Schopnost umět komunikovat je pro každého jedince velice důležitá. Člověk potřebuje komunikovat s druhými lidmi. Komunikujeme každý den, už od raného věku. Dítě nemusí mluvit, stačí, když si ukáže na danou věc, kterou chce. Tomu už také říkáme komunikace.

Často se setkáváme s dětmi, které mají narušenou komunikační schopnost. Počet těchto dětí stále přibývá. Ve třetím roce není snadné poznat nebo diagnostikovat, zda dítě bude mít problém s komunikací či řečí. Dá se říci, že v tomto věku se teprve dítě rozkukává, ale záleží na jednotlivci. Každé dítě je individuální. Autorka se setkala s dětmi, které ve třech letech hovořily, jako pětileté děti a naopak. Tříleté dítě nechtělo mluvit, vydávalo jen zvuky a na věci, které chtělo si ukázat. Právě to mohou být signály, vedoucí k narušené komunikační schopnosti.

Cílem bakalářské práce je představit hlavní pojmy a rozvoj komunikačních schopností u dětí ve věku tří let. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je tvořena ze čtyř kapitol. V první kapitole se autorka věnuje komunikaci, verbální, neverbální komunikaci a narušené komunikační schopnosti. V druhé kapitole je popsáno, co je to řeč, jazyk a jednotlivá vývojová období do tří let. Následně se autorka zabývá, kdo ovlivňuje řeč u dětí (matka, otec, sourozenec a mateřská škola). Poslední kapitola je zaměřena na charakteristiku dítěte v předškolním věku.

V praktické části se autorka zaměřila na děti ve věku tří let v MŠ Mezi Domy Praha 4. Pozorovala dvě děti v období od ledna roku 2022 do listopadu roku 2022. Autorka sledovala, jak děti vyslovují jednotlivé hlásky na začátku, uprostřed a na konci slova. Dále se autorka zaměřila u dětí na čtyři jazykové roviny, mezi které patří foneticko-fonologická, lexikálně-sémantická, morfologicko-syntaktická a pragmatická.

V bakalářské práci byla použita osobní, rodinná, školní anamnéza u pozorovaných dětí a strukturovaný rozhovor s pedagogy mateřské školy. Cílem bylo porovnání změn ve vývoji řeči u dvou vybraných tříletých dětí v běžné mateřské škole v období od ledna 2022 do listopadu 2022. Autorka pozorovala jejich výslovnost hlásek, sykavek a jazykové

roviny. Cílem strukturovaného rozhovoru bylo zjistit, jak pedagogové komunikují s dětmi, jaké pomůcky, či hry používají pro rozvoj komunikace.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KOMUNIKACE

Komunikace vychází z latinského slova *communicare*. V českém jazyce toto slovo znamená sdílet, vzájemné sdílení, dělat něco kolektivně. Komunikaci můžeme definovat jako převádění informací z jedné části do druhé. Jinak řečeno ze zdroje k příjemci. (Vybíral, 2009, s. 25)

Komunikace je sdělování myšlenek, informací, pocitů a možnost dorozumívání. V mezinárodní komunikaci se zahrnují tyto otázky: co sdělujeme, kdo sděluje, za jakým účelem sdělujeme, jaké osobě to sdělujeme, pomocí čeho, jaký je výsledek sdělování. Pomocí psaní, mluvené řeči, tištěného slova, gest (zároveň i znakový jazyk) a grafického znázornění můžeme vést sociální komunikaci. (Vybíral, 2000, in Průcha, 2009, s. 130)

Komunikace je pojem, při kterém se dorozumívají lidé, sdělují své pocity a názory. Sdělováním informací bývá písmo nebo častěji používaná řeč. Jedná se o lidskou aktivitu, které každý člověk rozumí a zná ji. Mezi komunikaci patří televizní pořady, hovor dvou lidí (tváří v tvář nebo pomocí mobilního telefonu). Schopnost komunikace je základní proces pro organizaci a existenci společnosti. Bez komunikace by žádná společnost nemohla fungovat, vyvíjet se a zdokonalovat.

Komunikace začíná u každého člověka od narození. Čím je dítě starší, tím více se jejich komunikace rozvíjí a zlepšuje. Každý jedinec je individuální a začíná komunikovat, hovořit v jiném věkovém období. První slova dítě řekne mezi devátým až osmnáctým měsícem života.

Klenková se ve své knize odkazuje na Vybírala (2000), který tvrdí, že komunikace je propojena s několika vědními disciplínami – sociologií, pedagogikou, psychologií, lingvistikou a antropologií. (Vybíral, 2000, in Klenková, 2006, s. 25)

Podle Klenkové definice komunikace zní *„Komunikace znamená obecně lidskou schopnost užívat výrazové prostředky k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů. Komunikace významně ovlivňuje rozvoj osobnosti, je důležitá v mezilidských vztazích, je prostředkem vzájemných vztahů. V nejširším slova smyslu lze komunikaci chápat jako symbolický výraz interakce, tj. vzájemné a oboustranné ovlivňování mezi*

dvěma nebo více systémy. Znamená současně i přenos informací, které jsou prostředkem ovlivňování subjektů na komunikaci se podílejících.“ (Klenková, 2006, s. 25)

Komunikace je tvořena čtyřmi stavebními prvky, které se vzájemně ovlivňují:

- Komunikátor – osoba, která sděluje nové informace,
- Komunikant – osoba, která přijímá informaci a reaguje na ní,
- Komuniké – nová informace, obsah sdělení,
- Komunikační kanál – důležitá podmínka zdařilé výměny informací, aby si osoby rozuměly a používaly předem domluvený kanál. (Klenková, 2006, s. 26)

Dále se komunikace rozděluje dle prostředku na verbální, neverbální a vizuální. Verbální a neverbální komunikaci se bude autorka zabírat v další kapitole.

1.1 Verbální komunikace

Verbální komunikaci lze definovat jako dorozumívání pomocí znaků a slov. Mezi základní typy verbální komunikace je zahrnuta gramatika, slovní zásoba a větná skladba. Jednotlivá slova umožňují lidem vysvětlení a popis daných skutečností. Pomocí slov je možné pokládat otázky a odpovídat na ně. Verbální komunikace záleží na:

- Rychlosti – znalost dané problematiky,
- Výstižnosti – terminologie, správné použití slov, pojmenování,
- Pomlce – špatné vyjadřování, neznalost,
- Slovních parazitech – takže, jakoby, ehm a další,
- Intonaci – změna hlasové výšky, nevyužitím intonace dochází k nižší pozornosti posluchačů – řeč se stává monotónní,
- Pauze – slouží pro uspořádání myšlenek a nadechnutí. (Bláhová, online, 2012, cit. 2022-10-08)

Faktory ovlivňující prostorové rozmístění účastníků

Vzdálenost mezi jednotlivými účastníky komunikace jsou ovlivňovány pozitivně nebo negativně. Např. ve školní třídě existují taková místa, kterým vyučující věnuje více pozornosti než zbytku třídy – tzv. akční zóna učitele. Mezi tyto místa patří první lavice a celá prostřední řada. Prostřední řada z důvodu, že většinou vyučující stojí uprostřed třídy. Změnou rozmístění lavic, by docházelo ke zvýšení pozornosti a aktivity. Existují

tři komunikační oblasti: první oblast (do 3,7 m), druhá oblast (3,7–7,6 m) a třetí oblast (více než 7,6 m). (Trnová, online, 2018, s. 1, cit. 2022-10-08)

1.2 Neverbální komunikace

V neverbální komunikaci jsou zahrnuty výrazy, které jsou vysílány bez toho, abychom použili jakékoliv slovo. Neverbální komunikace bývá nazývána řečí těla.

Mezi složky neverbální komunikace patří:

- Proxemika – vzdálenost – rozděluje se na čtyři zóny:
 - intimní zóna – 15 až 30 cm (dotek),
 - osobní zóna – 45 až 70 cm (darování dárku),
 - sociální zóna – 1,5 až 3 m (porada učitelů ve škole),
 - veřejná zóna – 5 a více metrů (přednáška na vysoké škole).

U proxemiky také záleží na výšce očí u komunikujících. Máme tři výšky: „*oči ve stejné výši – rovnoprávný vztah; převýšení očí – autoritativní postoj; oči v nižší úrovni – submisivní postoj.*“ (Bláhová, online, 2012, cit. 2022-10-08)

- Haptika – doteky – citlivost kůže zahrnuje tlak, chlad, teplo, bolest, měkkost a hladkost,
 - zvýšená potřeba dotyků – zejména děti a staří lidé,
 - problémy s doteky – autisté, akutní bolest, frustrace.
- Gestika – pohyby těla, znaková řeč,
- Mimika – pohyby obličeje během řeči,
- Kinezika – dynamika těla,
- Posturologie – postoj těla,
 - hostilní postoj – ruce v pěst, překřížené nohy, ruce v bok,
 - prosociální postoj – otevřené dlaně, čelem k druhé osobě, ruce podél těla.
- Zrakový kontakt – pohled,
 - četnost pohledů, zaměření pohledu, sled pohledů, doba trvání k zaměření pohledu na jedno místo, celkové množství pohledů, oční víčka. (Bláhová, online, 2012, cit. 2022-10-08)

1.3 Narušená komunikační schopnost

Narušená komunikační schopnost patří mezi základní termíny logopedie. O narušenou komunikační schopnost jde tehdy, když určitá rovina jazyka negativně usměřuje komunikační úmysl jednotlivce. Pokud dítě nezvládá okolo třetího a čtvrtého roku života určitou hlásku, nemluvíme o dítěti s fyziologickými nedostatky. Nejedná se o dítě s vadou řeči. (Klenková, 2006, s. 52–53)

„Komunikační schopnost člověka je narušena tehdy, když některá rovina jeho jazykových projevů (příp. několik rovin současně) působí interferenčně vzhledem ke komunikačnímu záměru.“ (Lechta, 2003, s. 17)

Důležitá je brzká logopedická prevence, diagnostika a stimulace. Pokud se na poruchu přijde až v předškolním věku jedince, může to mít negativní dopad na jeho vývoj.

Kejklíčková definuje poruchu vývoje dětské řeči takto: *„Poruchou řeči nazýváme výraznou odchylku ve zvukové podobě mluvního projevu, a to jako celku, nebo v jeho jednotlivých částech, dále neschopnost správně mluvu používat a také neschopnost řeči rozumět. Při poruše rozumění se už jedná také o poruchu dorozumívání, tedy komunikačního procesu.“* (Kejklíčková, 2016, s. 39)

Při určování narušené komunikační schopnosti se pracuje s jazykovými rovinami. Mezi jazykové roviny patří lexikálně-sémantická, foneticko-fonologická, morfologicko-syntaktická a pragmatická. Dále může být porušena tvorba i porozumění řeči (porušena trvale nebo přechodně). (Klenková, 2006, s. 53)

- Lexikálně-sémantická rovina – pasivní a aktivní slovní zásoba, pochopení řeči,
- Foneticko-fonologická rovina – rovina řeči, artikulace, fonemický sluch,
- Morfologicko-syntaktická rovina – umět užívat slovní druhy, tvořit věty, souvětí, časování a skloňování,
- Pragmatická rovina – sociální užití v praxi např. umět se vyjádřit, vyjádřit své emoce, postoje, o něco poprosit, umět vést dialog a komunikovat. (Klenková, 2006, 37–41)

Příčiny mohou vzniknout už v prenatálním (od početí do porodu), perinatálním (během porodu) a postnatálním období (po porodu).

Rodiče by měli řeč dítěte rozvíjet od narození. Komunikace s dítětem je velice důležitá. Dítě odposlouchává a zapamatovává si slova, která se poté snaží opakovat. Když dítě nastoupí do mateřské školy, rozvíjejí jeho řeč pedagogičtí pracovníci. Pedagogičtí pracovníci by měli mluvit spisovně, protože je třeba jít dětem příkladem. Pedagogové rozvíjejí řeč dítěte pomocí básniček, říkadel, čtení pohádek aj.

Klenková ve své publikaci uvádí Lechtovo (1990, 2003) symptomatické členění:

- Vývojová nemluvnost (vývojová dysfázie),
- Získaná orgánová nemluvnost (afázie),
- Získaná psychogenní nemluvnost (mutismus),
- Narušení zvuku řeči (rinolalie, palatolalie),
- Narušení fluence (plynulosti) řeči (tumultus sermonis, balbuties),
- Narušení článkování řeči (dyslalie, dysartrie),
- Narušení grafické stránky řeči,
- Symptomatické poruchy řeči,
- Poruchy hlasu,
- Kombinované vady a poruchy řeči. (Lechta, 1990, 2003, in Klenková, 2006, s. 55)

Vývojová nemluvnost neboli **vývojová dysfázie** je porucha vývoje řeči. Dítě je schopno porozumět, avšak jeho vývoj řeči je zdržen či opožděn. Jeho motorika může být též opožděná. Za opožděným vývojem řeči mohou stát další příčiny, které k této poruše přispívají. Může se jednat o poruchu sluchu, intelektu, mluvidel, těžké poruchy zraku, poruchy jemné motoriky, onemocnění centrální nervové soustavy (CNS) a nedostatku mluvních impulzů z okolí. (Kejklíčková, 2016, s. 39–40)

Získaná orgánová nemluvnost neboli **afázie** je narušení komunikační schopnosti (NKS). Patří mezi poruchy získané, což znamená, že dítě či člověk byl zdravý, ale na základě organického poškození, vzniká porucha. Při této poruše dochází k poškození emocionální, psychické a volní sféry. U dětí, u kterých se vyskytla afázie, se nejdříve zjišťuje příčina, zda se neuskutečnily úrazy mozku a hlavy. Poté se určuje, jestli neproběhly cévní onemocnění mozku. U dospělých lidí je to naopak. Nejdříve se stanovuje cévní mozkové onemocnění. Děti při této poruše mají problém s mluvením, popisováním, hledáním správných slov, formulací vět, vyprávěním příběhů, porozumění větám a příběhu. U dětí dochází k přeměnám v chování. (Klenková, 2006, s. 84)

Získaná psychogenní nemluvnost neboli „*mutismus je ztráta schopnosti verbálně komunikovat. Představuje hraniční problematiku mezi různými vědními obory – psychiatrií, psychologii, foniatrií a logopedií.*“ (Klenková, 2006, s. 91)

„Mutismus (oněmění, němota) je narušení komunikační schopnosti, při kterém dochází ke ztrátě, respektive zablokování artikulované řeči. Tato komunikační porucha se vyskytuje poměrně zřídka, nicméně je závažná. Mutismem označujeme mlčení, které se vyskytuje po ukončení řečového vývoje a při existující schopnosti mluvy. Narušení komunikační schopnosti je psychogenní a obvykle vzniká na podkladě silného psychického traumatu (šok, stres, vyčerpání apod.)“ (Kejklíčková, 2016, s. 86–87)

Mutismus se nejčastěji objevuje u dětí v mladším a předškolním věku. Také se ale na něj může přijít v pubertě či v dospělosti. Děti často mohou mít problém s nedostatkem sebevědomí, problém s emocemi, motorikou a sblížení se se skupinou. (Kejklíčková, 2016, s. 87)

Narušení zvuku řeči neboli **rinolalie** a **palatolalie**.

Rinolalie znamená huhňavost. Postihuje zvuk a artikulaci řeči. Zvuk hlasu je podmíněn jednotlivou mírou nazální rezonance při dorozumívání člověka. Člověk hovoří více či méně přes nos. K této poruše dochází v případě, že se prostory dechové trubice – nosohltanu a dutiny nosní podílejí na rezonanci příliš silně, nebo naopak málo. Mezi nosovky v českém jazyce patří M, N a Ň. Huhňavost se dělí na otevřenou (zvýšená nosní rezonance, příčina – poruchy nebo organické přeměny, vrozené zkrácení měkkého patra, obrny měkkého patra, rozštěpy patra, úrazy patra) a zavřenou (nosní rezonance je snižena, příčina – zduřelá sliznice, organické změny v dutině nosní, vrozené anatomické změny, polypy). Smíšením obou druhů huhňavosti vzniká smíšená huhňavost. Při léčbě je zapotřebí vyhledat lékařskou pomoc a terapii logopeda. (Klenková, 2006, s. 130)

Palatolalie je NKS, která lze na dítěti či člověku poznat. Jde o orofaciální rozštěpy (v minulosti se rozlišovaly podle toho, která část úst byla zasažena, např. tvrdé patro, ret a alveolární výběžky – jedná se o těžké vady, které narušují vývoj obličeje). Palatolalie se v některých odborných literaturách řadí mezi poruchy zvuku řeči, jinak řečeno otevřené huhňavosti. (Klenková, 2006, s. 138)

Narušení fluence řeči neboli plynulosti – tumultus sermonis (breptavost), balbuties (koptavost).

Tumultus sermonis neboli „*breptavost je porucha tempa a rytmu řeči. Mluva je velice rychlá, překotná, s častým přeríkááním, nedbalou artikulací, komolením slov, zejména delších, někdy „polykáním“ částí slov. U dlouhých slov se projevuje zrychlením a stíráním slabik uvnitř slova (tzv. interverbální akcelarace), takže slova a někdy i věty se stávají ztíženě srozumitelnými. Breptavý si svou vadu neuvědomuje, někdy si ji vůbec nepřipouští, obavy z mluvení nemá a nikdy pocitem poruchy netrpí. Trpí spíše okolí, protože mluvě breptavého špatně rozumí. Koncentruje-li se breptavý na svoji řeč, mluvní projev se přechodně zpomalí a zlepší. Cvičením, disciplínou a pevnou vůlí se dá mluva podstatně zlepšit nebo i upravit. Nejobtížnější bývá přesvědčit breptavého, že tempo jeho mluvy je neúměrně rychlé a že je nutné ho trvale zpomalit.*“ (Kejklíčková, 2016, s. 108)

Balbuties neboli **koptavost** Kejklíčková definuje „*jako poruchu plynulosti mluvy způsobenou nadměrnou aktivitou až křečí artikulačního, někdy i respiračního a fonačního svalstva.*“ (Kejklíčková, 2016, s. 90)

Koptavost se u dětí vyskytuje mezi třetím až pátým rokem života. Obvykle postihuje chlapce. Koptavost může vyvolat nějaké trauma, které má dopad na psychiku dítěte. Na vznik koptavosti má vliv hlavně rodina a okolí, kde dítě vyrůstá. Koptavost může být také vrozená. U někoho se může projevit logofobie, což znamená, že se snaží vyhýbat komunikaci mluvou. (Kejklíčková, 2016, s. 90)

Kutálková upozorňuje ve své publikaci na koptavost, která může vzniknout po návštěvě Mikuláše s čertem. Záleží na výběru Mikuláše a čerta. Zda je Mikuláš hodný a chrání dítě před čertem, nebo Mikuláš, který se posilnil s čertem na předešlých návštěvách, a na psychické zdraví dětí neberou ohledy. (Kutálková, 2010, s. 69)

Narušení článkování řeči – dyslalie (patlavost), dysartrie.

Dyslalie neboli **patlavost** je porucha výslovnosti hlásek či hlásky. Jedná se tedy o poruchu artikulace. Dyslalie je jedna z nejčastějších poruch vyskytující se u dětí. Jedná se o vývojovou vadu, která u dětí přetrvává do šestého až sedmého roku života dítěte. Někdy může trvat až do dospělosti. (Klenková, 2006, s. 100)

Když se tato porucha vyskytne u dítěte, často se říká, že dítě patlá. Dyslalii lze dělit na prostou dyslalii a mnohočetnou patlavost (dyslalia multiplex). Prostá dyslalie se týká

většinou jen L, R, Ř, nebo jednou skupinou sykavek. Při mnohočetné patlavosti (dyslalia multiplex) dítě špatně vyslovuje, nebo není schopno vyslovit více hlásek např. L, R, Ř, sykavky, Ě, ě, Ň. (Kutálková, 2010, s. 56)

„Dysartrie je porucha motorické realizace řeči jako celku vznikající při organickém poškození centrální nervové soustavy.“ (Klenková, 2006, s. 117)

Narušení grafické stránky řeči

Mezi narušenou grafickou stránku řeči můžeme zařadit specifické poruchy, jako jsou dyslexie, dysgrafie, dysortografie, specifické poruchy učení a dyskalkulie.

Dyslexie je porucha, která se vyskytuje u dětí při čtení. Děti zaměňují pořadí písmen a slabik, přidávají nebo vynechávají písmena a vymýšlí si slova v textu. (Matějček, 1993, Zelinková, 2003, in Průcha, 2009, s. 61–62)

Dysgrafie je porucha, která postihuje jemnou a hrubou motoriku, zrakovou a pohybovou paměť, pohybovou koordinaci a další. Dítě má problémy se zapamatováním tvarů písmen. (Zelinková, 2003, s. 92)

Dysortografie je porucha pravopisu, která se zařazuje do specifických poruch učení. Projevuje se záměnou dlouhých a krátkých samohlásek, měkkých a tvrdých slabik (ti – ty, di – dy). Písmena dítě zaměňuje, přidává, vynechává nebo slova píše dohromady. (Matějček, 1993, Zelinková, 2003, in Průcha, 2009, s. 62)

Dyskalkulie je porucha počítání a matematických dovedností. Dítě není schopno naučit se počítat, i když jeho intelekt je v standardu. Dítě nezvládá číselné řady, neumí přečíst matematické symboly a má problémy v rýsování. (Matějček, 1993, in Průcha, 2009, s. 61)

Symptomatické poruchy řeči

Tyto poruchy jsou vymezeny NKS, které jsou propojeny s nemocí, či poškozením. Tyto poruchy není snadné objevit. (Lechta, 1990, in Klenková, 2006, s. 184)

Poruchy hlasu jsou vymezeny jako patologická změna individuální struktury hlasu, změny v akustice, v podobě vytváření a používání. Poruchy hlasu mohou vzniknout při orgánových, psychogenních a funkčních změnách. Při léčbě hlasu se využívají hlasová cvičení a pomoc foniatra. (Klenková, 2006, s. 180)

Kombinované vady a poruchy řeči znamenají, že jedinec má několik vad postižení současně. Při více vadách se objevují nedostatky v motorické, kognitivní, komunikační nebo psychosociální oblasti. S těmito lidmi pracují logopedi, kteří využívají augmentativní a alternativní komunikaci. (Klenková, 2006, s. 183)

2 VYMEZENÍ POJMŮ

V této části bakalářské práce se autorka zaměřila na pojmy řeč, jazyk a jednotlivá vývojová období do třetího roku života. V podkapitole řeč je popsáno, co je to řeč a ontogenetický vývoj řeči. Dále je v této kapitole představen jazyk. Poslední část je zaměřena na jednotlivá vývojová období do třetího roku života (novorozenectví, kojenectví, rané dětství, dva a tři roky).

2.1 Řeč

Řeč definuje schopnost lidí komunikovat a dorozumět se, jak neverbálně, tak verbálně, viz kapitola 1.1 a 1.2. (Klenková, 2006)

Díky řeči sdělujeme okolnímu světu své myšlenky, pocity a přání. Řeč je ovlivněna několika faktory: věkem, vzděláním a inteligencí daného jedince, psychickým stavem a únavou.

Podmínky pro správný vývoj řeči zahrnují dobrý sluch, nepoškozená mluvidla, hlasové (fonační) ústrojí a CNS. Vývoj řeči probíhá v několika krocích, které trvají různý časový úsek. Dělí se na předřečové (přípravné) období a vlastní vývoj řeči začínající vyslovením prvního slova. Přípravné období trvá do jednoho roka dítěte, které získává návyky a dovednosti (sání mateřského mléka a žvýkání). Tyto činnosti jsou základem pro řeč. U dětské řeči se dělí předběžná stádia vývoje řeči: křik, který je prvním hlasovým vyjádřením dítěte, spontánní žvatlání dítěte a napodobující žvatlání okolních lidí, počátek porozumění řeči, viz 2.1.1. Vývoj vlastní řeči se dále dělí na: emocionálně – volné, asociačně – reprodukční, stádium logických pojmů a intelektualizaci řeči. (Sovák, 1971, in Klenková, 2006, s. 33)

2.1.1 Ontogenetický vývoj řeči

Dítě začíná jazyk vnímat už v děloze. Okolo sedmého měsíce dítě slyší zvuky a hlasy matky. (Chejnová, online, 2016, cit. 2023-02-21)

Období křiku

Od narození do šestého týdne, poté se křik mění a dítě začíná projevovat nesouhlas a nespokojenost. Zároveň dítě často pláče, chrochtá a naříká.

Období broukání

Přechází z období křiku mezi druhým a čtvrtým měsícem věku dítěte. V tomto období se hlas dítěte zjemňuje a zlepšuje. U jedince se začínají projevovat úsměvy, podle kterých jeho okolí pozná, zda je spokojen nebo ne.

Období žvatlání

Období mezi čtvrtým a šestým měsícem. V tomto období se dítě hlasitě projevuje a poznává svůj hlas. Dítě často vydává zvuky spontánně a v pozdějších fázích se tyto zvuky prakticky nevyskytují (zvuky bublavé, mlaskavé).

Období opakování

Dítě napodobuje zvuky, které slyší ze svého okolí. Mezi hlavní slova, které dítě opakuje patří máma, táta, koko. Postupem času dítě zapojuje kromě zvuku i zrak. Slova si zapamatovává a ukládá do hlavy a následně slova může používat v budoucnosti. Zároveň se u dítěte projevují i změny síly, výšky, melodie a rytmu.

Období porozumění řeči

Dítě v tomto období dokáže rozpoznat slova a věty. Dítě zná kdo je jeho máma, umí pozdravit, ale samo nedokáže vytvořit slovo. Pokud je dítě zdravé a nemá žádné postižení, má správnou motoriku. Toto období končí mezi třetím a pátým rokem života. Kolem třetího roku dítě začíná rozumět pojmům např. dokáže označit auto. Ve třetím a čtvrtém roce se dítě naučí používat a vyslovovat sykavky. Okolo čtvrtého roku se u dítěte začínají projevovat otázky. Rádo svému okolí vše sděluje a komunikuje s ním. Čím je dítě starší, tím se mu zlepšují vyjadřovací schopnosti a narůstá slovní zásoba. U šestiletého dítěte je průměrná slovní zásoba 3 500 slov, oproti tomu u dvouletého dítěte 400 slov. (Kejklíčková, 2016, s. 28–29)

2.2 Jazyk

Jazyk je hlavní funkcí pro dorozumívání lidské komunikace. (Čermák, 2004, s. 13)

Jazyk lze definovat na jednotlivé jazykové projevy – abstrakce a zobecnění. Pomocí jazyka může člověk provádět řeč. (Čechová, 2011, s. 15)

Jazyk je soubor dorozumívacích a zvukových prostředků. Jazyk odlišuje jazykovou příslušnost od řeči. Řeč a jazyk závisí na sobě oběma směry. Jestliže člověk ovládá jazyk,

poté může promluvit. Trénováním jazyka se dovednost řeči zlepšuje (učení se anglického jazyka). (Klenková, 2006, s. 27–28)

Jazyk se používá pro sociální komunikaci a rozlišujeme jeho strukturu. Jazyk každého jedince se vyvíjí už od narození a od blízkého okolí. Hlavní disciplínou je pedagogická komunikace. Mezi ně se zahrnuje mateřský a cizí jazyk, lingvodidaktika a komunikace. (Průcha, 2009, s. 117)

Podle znaků komunikace se jazyky dělí na lidské a živočišné. Lidský jazyk se dělí na přirozený a umělý. Mezi přirozené jazyky patří spisovný jazyk a nářečí. Do umělých jazyků patří formální a mezinárodní jazyk. Dále se do lidského jazyka řadí nejazyk (mimika). Živočišný jazyk se rozlišuje na akustický a kinesický. (Čermák, 2004, s. 14)

2.3 Jednotlivá vývojová období do třetího roku života

V této kapitole budou představena jednotlivá vývojová období dítěte od narození do tří let. Období jsou rozdělena na novorozence, kojence, rané dětství, dva a tři roky.

2.3.1 Novorozence

Jde o první vývojovou etapu dítěte. Novorozence trvá osm týdnů. V tomto období se novorezence moc neprojevuje, většinu času spí. Ve fázi bdělosti se novorezence projevuje pomocí svých vrozených reflexů. Další reflexy jsou vyvinuty v děloze matky. Reflexy se dělí na: přetrvávající, odeznívající a vyhasínající. (Vobr, online, 2013, cit. 2022-11-18)

Reflexy přetrvávající – Tyto reflexy jsou součástí celého života jedince. Do přetrvávajících reflexů patří potravinové (polykání), orgánové (dýchání a mrkání) a obranné reflexy.

Reflexy odeznívající – Odeznívajícím reflexem je sací reflex. Sací reflex odezní přibližně po šesti měsících, kdy je možné dítě krmit jinými způsoby než mateřským mlékem.

Reflexy vyhasínající – Trvají od dvou do šesti měsíců. Patří sem plazení, silný stisk prstu v dlani dítěte. (Vobr, online, 2013, cit. 2022-11-18)

Novorezence vnímá hned po narození dotyky, světlo, stíny a tělesné teplo. Jedinec dokáže rozeznat lidskou řeč od odlišných zvuků. Pro novorezence je velice důležitý

tělesný kontakt s matkou. Dítě poslouchá její hlas a pozoruje její tvář. Křik novorozence v prvních týdnech po narození nemusí být signálem hladu, či jiného trápení. Dítě si tak procvičuje hlasové a dechové ústrojí, jinak nazýváno reflexní děj. Dítě v tomto období potřebuje cítit lásku a pocit bezpečí. (Kutálková, 2010, s. 22)

2.3.2 Kojenectví

Kojenectví je druhou vývojovou etapou dítěte. Trvá od dvou měsíců do jednoho roka. V tomto období se začíná zvětšovat hlavička a dítě začíná růst. Mezi druhým a pátým měsícem se u dítěte začíná projevovat monokinetická hybnost (motorická charakteristika). Po pátém měsíci začíná u dětí tzv. dromokinetická fáze (rozvoj zvukové a zrakové komunikace, nervového systému a spojení ruka – oko). Dromokinetická fáze probíhá do jednoho roka dítěte. Součástí kojenectví je také psychická charakteristika. V této fázi dochází k postupnému ukončení kojenectví, rodiče začínají krmit dítě kašovou stravou a začíná změna v intervalu spánku dítěte během dne ze tří hodin na šest až osm hodin. (Vobr, online, 2013, cit. 2022-11-18)

Dítě se začíná usmívat a dívat se druhému do očí. Pláč dítěte se dá rozeznat. Když je dítě spokojené, usmívá se. Pokud mu něco vadí či schází pláče. Důležitá je pro dítě lidská řeč. Potřebuje, aby na něho rodiče mluvili. Řeč se spojí s důležitou informací, kterou si dítě spojí s činem, např. maminka nese dítěti jídlo. Když rodiče na dítě budou mluvit, dítě pak nemá problém s řečí a snaží se mluvit, co nejdříve. Často se rodiče diví, že dítě špatně mluví nebo dokonce nemluví vůbec. V pěti měsících dítě už pozná podle hlasu obličej. V šestém měsíci se dítě posadí, hraje si s hračkami a napodobuje žvatlání. V devíti měsících dítě zvládne tleskat na říkadlo paci paci pacičky a ukáže, jak je veliký. Děti by se neměly do ničeho nutit. Je dobré raději počkat než mu něco zošklivit. (Kutálková, 2010, s. 23–24)

2.3.3 Rané dětství

Rané dětství nebo také batolící období je fáze dítěte mezi prvním a třetím rokem života. V této vývojové fázi dochází ke zpomalení váhy, z důvodu ukončení kojenectví, změny postavy (poměr mezi hlavou a tělem dítěte) a k růstu prvních mléčných zubů do druhého roka. (Vobr, online, 2013, cit. 2022-11-18)

Některé děti začínají s chůzí až v tomto období. Jejich chůze není dostatečně vyvinutá. Pokud se chtějí někam rychle dostat, z chůze přejdou do pozice lezení. Jejich

velkou překážkou jsou schody. U dětí se vyvíjí držení předmětů a učí se používat uvolňovací úchopy např. stavba věží pomocí kostek a motorický labyrint. (Matějček, 2005, s. 91)

V tomto věku se slovní zásoba nerozšiřuje. Dítě si mluví samo pro sebe, okolí vůbec nerozumí jeho mluvě a jeho řeč je založena na dialozích. Tato dětská řeč je pojmenovaná jako cvičení artikulačního aparátu. U dětí v tomto věku roste záliba o obrázkové knížky. Baví je prohlížení knih, i když ději zatím moc nerozumí. Rodiče by měli začít učit děti od jednoho roka do patnácti měsíců chodit na nočník. (Matějček, 2005, s. 92–93)

Dítě začíná mít zájem dělat vše samo, zejména pokud to vidí u staršího sourozence např. oblékat se, jíst samo a pít ze skleničky. Tyto aktivity ze začátku nebudou dokonalé, ale postupem času se dítě zlepšuje. (Matějček, 2005, s. 99)

Slovní zásoba mezi rokem a půl a druhým rokem začíná být pestrá. Dítě umí slova např. máma, táta, bába, děda, houpy, hajat, papu, mňam, papa, napodobuje kočku (mňau), psa (haf) a další. (Průcha, 2011, s. 74)

2.3.4 Dva roky

Dítě v tomto věku ovládá okolo 400 slov. Podle Podhajecké (2009) v tomto věku nabývá množství nových slov. Dítě dokáže pojmenovat blízké osoby, zvířata a části těla (oči, pusa, nos). (Podhajecká, 2009, in Červenková, 2019, s. 128)

V tomto období dítě postupně začíná sestavovat krátké jednoduché věty, protože se nedokáže spokojit pouze se slovy. Věty jsou převážně ve významu, co potřebuje. Časovat a skloňovat dítě dokáže na konci druhého roku. (Kryčová, 2021, s. 11)

Dítě zvládá chodit do schodů, pouze občas se přidržuje zábradlí. Umí se rozeběhnout, běhat a zastavit se. Nejpoužívanějšími hračkami jsou kostky (staví věže, komíny a hradby) a míč (kutálí, kope, hází). Dítě kreslí čmáranice a kroužky. Není pro něho snadné nakreslit horizontální čáru. V knize otáčí strany a pozoruje obrázky. Na oblíbené obrázky kouká neustále dokola. Dítě zvládá držet lžičku pevně a je schopno se najíst bez velké dopomoci. Pije ze skleničky, bez toho, aniž by se polilo. Na nočník si řekne a v noci se nepočůrá. Při oblékání si dokáže navléknout ponožky a čepici. (Matějček, 2005, s. 113–114)

2.3.5 Tři roky

Ve třech letech se u dítěte začíná projevovat pocit strachu a dětské fantazie. V tomto věku je dítě schopné si vymýšlet vlastní příběhy, které mění do reálné podoby. Mají strach ze tmy, čertů a strašidel. Rodiče by se měli zajímat o tyto projevy a měli by se dětem snažit vysvětlit, že nic takového neexistuje. (Kořátková, 2014, s. 47)

Důležitá je hra. Dítě napodobuje např. maminku, chová miminko a stará se o něho. Hra s ostatními dětmi zatím příliš dítěti nevyhovuje např. doma, když si starší sourozenec hraje s autíčkem, okamžitě autíčko chce a začne se o něj tahat. (Kutálková, 2010, s. 40)

U dětí se zdokonalují hlásky a říká je bez obtíží. Složitější hlásky nahrazují jinými pro něho jednoduššími hláskami (např. místo „řepa“ vysloví „žepa“). Dítě by mělo skloňovat slova, používat slovesa a později i pády. V tomto období se děti na vše ptají a potřebují znát odpověď (např. a proč?, co to je?). (Kryčová, 2021, s. 11–12)

V tomto věku se rozvíjí a zdokonaluje jemná a hrubá motorika. Do jemné motoriky můžeme zařadit stavbu věže z kostek (poskládá na sebe více kostek, než ve dvou letech). Při kresbě počmárá celý papír. Kresba se pomalu zlepšuje, tužku drží pevněji a čáry jsou rovnější. V hrubé motorice se zlepšuje stabilita. Dítě dokáže bez problému kopnout do míče a procházet se po špičkách. Děti zdokonalují chůzi do schodů a ze schodů. (Matějček, 2005, s. 121–123)

Během tohoto období se u dětí projevuje období vzdoru. Děti mají záchvaty breku, jsou schopni si lehnout na zem a řvát. Někdy dojdou do stádia, kdy sotva lapají po dechu a změní se jim barva pleti. Toto období u každého jedince končí individuálně. (Matějček, 2005, s. 124–125)

3 ČINITELE OVLIVŇUJÍCÍ VÝVOJ ŘEČI DÍTĚTE

V této kapitole si popíšeme činitele, kteří podle autorky ovlivňují vývoj jedince nejvíce. Mezi činitele patří rodina a mateřská škola. Rodina je první, se kterou se dítě setká. Rodinné prostředí má pro vývoj dítěte zásadní vliv. Poté dítě nastoupí do mateřské školy a zde se začne rozvíjet, zapojí se do kolektivu a bude mít určená jasná pravidla.

3.1 Rodina

Na rozvoj dětské řeči má hlavní vliv rodina a celkově rodinné prostředí. V tomto prostředí se dítě ocitá od narození. První kontakt dítěte je s matkou. Dítě naslouchá její řeči, hlasu a tlukotu srdce. Pro správný rozvoj řeči je důležitá pozitivní atmosféra v rodinném prostředí.

„Jakékoli slovo, které k nim dolehne, zanechá otisk. Je proto důležité, aby se rodiče naučili s dětmi mluvit způsobem, který nebudí vztek, nepůsobí bolest, nesnižuje sebevědomí dítěte, ani ho nepřipravuje o víru ve vlastní schopnosti a hodnotu. Tón v rodině udávají rodiče. Svou reakcí na každodenní problémy určují, zda budou eskalovat, či se zmírní. Tak by měli rodiče vyloučit ze svého slovníku slova odmítnutí a naučit se mluvit jazykem přijímání. Dokonce ta slova znají. Slyšeli je od svých vlastních rodičů na adresu hostů a cizích lidí. Je to jazyk, který chrání emoce a nekritizuje chování.“ (Ginott, 2015, s. 147)

3.1.1 Matka

Matka je pro vývoj dítěte nejdůležitější. Pro ženu je to velká změna. Musí opustit zaměstnání, omezit sociální kontakty a připravuje se na novou roli už během těhotenství. S dítětem tráví všechnen čas až do tří let, u některých i déle (např. starání se o druhého potomka a možnost vyrůstat s ním, výchova prarodičů). Měla by proto udělat pro dítě co nejvíce, aby jeho růst byl správný a dítě bylo vychováno a naučeno věcem, které by dítě mělo v jednotlivém věku zvládat. Matka je pro svoji dceru vzorem, podobně jako syn u otce. Matka své dceři ukazuje, jak se během života chovat k mužům.

Absence matky způsobuje u dítěte nedostatky mateřské lásky a chybí citové pouto.

3.1.2 Otec

Otec má na vývoji dítěte podobný vliv jako matka s tím rozdílem, že s otcem tráví méně času, protože chodí do práce. Pro oba rodiče je to stejná nová životní situace, které se musí přizpůsobit. Čím je dítě starší, tím má na otce větší vliv, respektuje ho, syn vzhlíží k otci a má ho za svůj vzor. Syn napodobuje mužskou práci pomocí hraček (nářadí, kladívko, pilka,...).

Absence otce zapříčiní nedostatky v respektování ostatních mužů a opět chybí citové pouto a láska.

3.1.3 Sourozenec

Každé dítě nechce být samo. Potřebuje někoho s kým si může hrát, napodobovat ho a trávit s ním svůj volný čas. Z osobní zkušenosti autorky, mladší sourozenci chtějí napodobovat starší sourozence a vyrovnat se jim (např. děláni stejných věcí, hrát si se stejnými hračkami). Mezi sourozenci vzniká sourozenecké pouto, které přetrvává po celý život. Starší sourozenci pomáhají mladším s rozvíjením, pomáhají s úkoly, doučují je a ve škole je chrání před ostatními dětmi – mladší sourozenci berou starší sourozence jako svůj vzor.

3.2 Mateřská škola

„Školským zákonem (2004) se stává předškolní vzdělávání legislativní součástí systému vzdělávání v České republice. Představuje počáteční stupeň veřejného vzdělávání organizovaného a řízeného požadavky a pokyny MŠMT.“ (Kořátková, 2014, s. 101)

Mateřská škola je důležitou institucí pro rozvoj dítěte. Pomáhají dětem se začleňováním do skupin, seznámením se s pravidly, které musí dodržovat a učit se novým věcem.

Pro přijetí do mateřské školy je považován věk dítěte od tří let. Dítě by mělo zvládat základní dovednosti, jako je např. hygiena, stolování, oblékání a mělo by umět sestavit souvislou větu.

3.2.1 Děti ve věku tří let

U dětí se v tomto věku pozoruje řeč. Pedagogové v mateřských školách sledují, jak děti umí poskládat větu, zda je věta souvislá, z kolika slov je věta složena a jak je obsažena

jejich slovní zásoba. U této věkové kategorie je častá chybovost ve skloňování a časování slov. Odstraňováním těchto chyb pedagogové děti učí básničky a říkanky. (Těthalová, online, 2012, cit. 2022-11-21)

3.2.2 Děti ve věku čtyř let

V tomto věku u dětí pedagogové sledují, zda děti správně artikulují (zda správně vyslovují jednotlivá slova). Při nesprávné artikulaci je zapotřebí vyhledat odbornou pomoc (klinického logopeda), který se snaží vadu řeči odstranit. Nejčastějšími problémovými písmeny jsou R, Ř, S, Š, L, T, C, Č, K a G. (Těthalová, online, 2012, cit. 2022-11-21)

3.2.3 Děti ve věku pěti let

V tomto období je dítě v předškolním věku. Pedagogové připravují děti na nástup do základní školy. Dítě by mělo už v tomto věku mít vyhraněnou ruku, bez problému držet tužku, zvládnout napsat své křestní jméno, zvládat geometrické tvary a napočítat do deseti. Dále by dítě mělo správně vyslovovat všechny hlásky. (Těthalová, online, 2012, cit. 2022-11-21)

Pokud pedagog vidí, že dítě není připraveno na nástup do základní školy, měl by doporučit rodičům odklad. Poté záleží na rodičích, jak se rozhodnou.

Odklad školní docházky doporučuje pediatr např. na základě špatného zdravotního stavu (vážná nemoc, dlouhá hospitalizace v nemocnici, nízká imunita). (Otevřelová, 2016, s. 52)

4 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Předškolní věk je definován jako doba od narození až do nástupu do školy. Dítě se v tomto období rozvíjí. Rozvíjí se řeč a umí napočítat do deseti. U dítěte se začíná objevovat nutnost pomoci. Potřebuje dostat činnost, kterou by mělo splnit. (Langmeier, 2006, s. 88–90)

4.1 Fyzický vývoj dítěte

Fyzickou zralost hodnotí dětský lékař. Lékař ví o dítěti všechny informace z průběhu těhotenství, porodu, celý jeho dosavadní život, jeho pokroky na preventivních prohlídkách a nemoci, které prodělalo. Lékař během pětileté prohlídky stanovuje pomocí Filipínské míry informace o fyzickém vývoji dítěte, zda dochází ke zvýšení tělesné hmotnosti (končetiny). Jedná se orientační test, díky kterému doktor zjistí, zda je dítě vyspělé pro nástup do školy. Dítě by mělo být schopné dotknout se rukou ucha, které má na opačné straně, než je ruka. Dále Kapalínův index představuje vhodnou výšku 120 cm a váhu 20 kg, kterou by mělo mít školní dítě v šesti letech. Dětem v tomto věku začínají vypadávat mléčné zuby. Lékař u dětí kontroluje moč, krevní tlak, sluch a zrak. Obvykle se provádí i školní zralost, která obsahuje úroveň výslovnosti, slovní zásobu a znalost barev. (Otevřelová, 2016, s. 51–52)

4.1.1 Rozvoj fyzického vývoje v mateřské škole

Jemná motorika se v mateřských školách rozvíjí různými aktivitami např. házení míček na cíl, společenské hry (karetní hry, Mikádo), procvičování prstů a šněrování bot.

Kresba je v tomto věku důležitou činností pro dítě. Měla by být pravidelná, dítě by mělo správně dodržovat držení tužky, mít správně nakloněný papír a vhodně sedět při kreslení i psaní. (Bednářová, 2015, s. 81)

4.2 Psychický vývoj dítěte

U dítěte v tomto období se snižuje výbuch emocí než v předchozích letech a vyskytuje se bujná fantazie. (Metodický portál RVP.CZ, online, cit. 2023- 01-26).

U dětí se projevuje živá představivost, kde dochází k propojení se skutečností. Dítě si představuje události podle sebe, i když v realitě to je jinak. Dále se v tomto věku u dětí

projevuje zvýšený egocentrismus, který způsobuje u dítěte, že si doplňuje neúplnou realitu. Stává se, že dítě si někdy mluví samo pro sebe. Uvědomuje si, že existují dvě pohlaví (muž a žena) a ví, jaké povolání se hodí k pohlaví (chlapec – policajt, holka – zdravotní sestřička). (studium-psychologie.cz, online, cit. 2023-01-26)

Na konci předškolního věku by mělo dítě zvládat soustředit se, poslouchat zadané úkoly od rodičů a pedagogů, zapamatovat si krátký příběh, umět rozeznat písmena a číslice, dobře napsat své křestní jméno, vědět kde je pravá a levá strana, kreslit čáry ze shora dolů a zleva doprava, poskládat jednoduché puzzle, rozeznat barvy, tvary, rozpoznat chutě a vůně. Dítě by mělo zvládnout dokreslit půlku obrázku a vyrábět z různého materiálu (např. v lese z šišek, klacků, mechu a listů). (Kořátková, 2014, s. 165)

4.3 Řeč

Řeč v tomto období by u dítěte měla být vyvinutá. Dítě mluví srozumitelně, bez chyb, využívá slovní druhy, mluví ve větách a má širší slovní zásobu. Dítě komunikuje s dětmi a s dospělými. Je schopné navázat konverzaci a odpovědět na základní otázky, které mu jsou položeny (např. Jak se jmenuješ? Kolik ti je let? Máš sourozence? Kde bydlíš?). (Bednářová, 2015, s. 84)

5 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části se autorka zaměřila na konkrétní mateřskou školu Mezi Domy Praha 4, ve které bylo provedeno pozorování dvou vybraných dětí a jejich anamnéza. S pedagogy vybrané mateřské školy byl proveden strukturovaný rozhovor, ve kterém se autorka ptala na jednotlivé otázky.

5.1 Cíl výzkumu

Cílem šetření bylo porovnání změn ve vývoji řeči u dvou tříletých dětí v běžné mateřské škole ve sledovaném období od ledna 2022 do listopadu 2022. Autorka pozorovala jejich výslovnost hlásek, sykavek a jednotlivé jazykové roviny. U zkoumaných dětí byla využita anamnéza ze strany rodičů a mateřské školy. S pedagogy mateřské školy byl proveden strukturovaný rozhovor, týkající se komunikace u dětí.

5.2 Výzkumné metody

V praktické části byla použita kvalitativní metoda šetření. Bylo využito pozorování u dvou respondentů a strukturovaný rozhovor s pedagogy MŠ Mezi Domy Praha 4.

Pozorování bylo provedeno u dvou tříletých dětí (Terezy a Adama). U dětí autorka pozorovala výslovnost hlásek, sykavek a jednotlivé jazykové roviny.

Autorka pozorovala děti v měsících leden, březen, květen, září a listopad v roce 2022. Vzhledem k malému posunu ve vývoji změn a výslovnosti, autorka přistoupila k vyhodnocování pozorování v měsících leden, květen a listopad v roce 2022.

Strukturovaný rozhovor byl proveden s dvěma učitelkami a asistentkou pedagoga.

Výzkumné otázky:

Výzkumná otázka č. 1.: Jak se zdokonalila komunikační schopnost po dobu pozorování u tříletých dětí?

Výzkumná otázka č. 2.: Jaká hláska a sykavka byla pro pozorované děti nejtěžší?

Výzkumná otázka č. 3.: Jaké činnosti a pomůcky využívají pedagogové pro rozvoj komunikačních schopností u dětí ve věku tří let?

5.3 Charakteristika místa šetření a výzkumného vzorku

Mateřská škola Mezi Domy se nachází na Praze 4, Mezi Domy 373, 142 00 na sídlišti v Písnici. Ředitelkou mateřské školy je Mgr. Ivana Gerlašinská. Mateřská škola

má dvě budovy, které jsou blízko sebe. Hlavní budova mateřské školy má 4 třídy (Berušky, Sluníčka, Montessori a Motýlci). Hlavní budova byla otevřena 1. 9. 1987, jako čtyřtřídní. Od 1. 1. 1994 je mateřská škola příspěvkovou organizací. Budova je dvoupatrová, má vlastní školní zahradu a jídelnu. Mateřská škola leží na výborném místě blízko lesa a louky. S dětmi tam často chodí paní učitelky na dopolední vycházky, kde si děti mohou hrát, běhat a vyrábět z přírodnin výrobky.

V říjnu v roce 2004 se otevřela třída v budově detašovaného pracoviště Klubu Junior, která se nachází naproti hlavní budově. První třídou byla třída Včeliček, následně v říjnu roku 2018 byla otevřena třída Hvězdiček a jako poslední třídou se stala v září roku 2022 třída Broučků. Tato budova má také zahradu, kde si děti mohou hrát.

Každá třída má dvě učitelky a jednu asistentku pedagoga. Na hlavní budově je kapacita na každou třídu až 28 dětí. Na detašovaném pracovišti ve Včeličkách a Hvězdičkách až 25 dětí a v Broučcích až 20 dětí.

Mateřská škola nabízí mnoho aktivit, kterých se děti mohou zúčastnit. Jednou týdně chodí děti cvičit do sokolovny a do tělocvičny v detašovaném pracovišti Klubu Junior. Nabízen je i plavecký kurz a v zimě mohou jet na lyžařský výcvik. Dále se mohou děti předškolního věku zúčastňovat výletů provozovaných na kole. (msmezidomy.cz, online, 2016, cit. 2023-01-26)

5.4 Anamnéza sledovaných dětí

Jméno: Tereza

Věk: 3 roky

Osobní anamnéza:

Tereza se narodila jako normální dítě. Těhotenství probíhalo bez problémů, taktéž i porod. Vývoj dítěte probíhal v pořádku, takzvaně dle tabulek. U Terezy se často vyskytuje bronchitida, což je respirační onemocnění a alergie. Žádnou operaci nepodstoupila. První kroky udělala v jedenácti měsících. První slova řekla už před prvním rokem. Pro dítě je vedoucí pravá ruka. Tereza je podle rodičů akční dítě, je společenská a komunikativní. Adaptace v mateřské škole byla ze začátku náročná, brečela, nechtěla být bez maminky a ve školce moc mluvit nechtěla.

Rodinná anamnéza:

Tereza vyrůstá v úplné rodině. Matce je čtyřicet čtyři let a otci padesát let. Má staršího bratra, kterému je sedm let. Oba dva rodiče dosáhli vysokoškolského vzdělání. V rodině nejsou žádné komunikační problémy, dá se tedy říci, že je bezproblémová. Rodiče trpí na alergie a astma. Otec musel podstoupit operaci očí.

Školní anamnéza:

Tereza na začátku školní docházky plakala. Byl pro ní důležitý rodinný rituál (pusa s rodičem, objetí, zamávání a ujištění, že se pro ní vrátí). Začlenění v kolektivu bylo těžší. Nejdříve děti jen pozorovala, do her se moc zapojovat nechtěla a vztah k paní učitelce měla odmítavý. Vše záleželo na její náladě. Po čase se ale zlepšila. Odloučení od rodiny zvládala, s dětmi si začala hrát a do her se začala zapojovat. Tereza je pozorná, umí se soustředit, reaguje na pokyny a je šikovná. Jemná motorika jí nedělá problém. Při střihání je velice pečlivá. Hrubá motorika při koordinaci pohybů je dobrá. Při běhání je zatím mírná nejistota a při cvičení na nářadí je nutná dopomoc. Držení psacího náčiní zvládá bez problémů a kresba odpovídá věku. Na obrázku 1 lze vidět, jak Tereza kreslila v dubnu 2022. Postava má hlavu, obličej, tělo a končetiny. Na obrázku 2, který nakreslila v listopadu 2022, je vidět pokrok. Jak je vidno postava má krk, ramena ze kterých vedou ruce a oči jsou výraznější. Sebeobsluha je v pořádku. Základní barvy pozná, počítat umí do pěti a vytleskávání slabik zvládá.

Obrázek 1 Terezy kresba 26. 4. 2022

Zdroj: foto autorky práce, 2023

Obrázek 2 Terezy kresba 25. 10. 2022

Zdroj: foto autorky práce, 2023

Jméno: Adam

Věk: 3 roky

Osobní anamnéza:

Adam se narodil předčasně. V devátém týdnu lékaři našli hematom. Matka během těhotenství krvácela a těhotenství bylo rizikové s možným nedonošením dítěte. Vývoj dítěte probíhal v pořádku. Žádnou operaci nepodstoupil. První kroky udělal přibližně v roce a třech měsících. První slova řekl v roce a půl. Pro dítě je vedoucí pravá ruka. Adam je podle rodičů akční, ale v kontaktu s cizími osobami je tišší. Během prvního půl roka Adam při adaptaci v mateřské škole plakal, ale nyní s ním nejsou žádné problémy.

Rodinná anamnéza:

Adam vyrůstá v úplné rodině. Matce je dvacet osm let a otci třicet let. Má starší sestru, které je šest let. Matka vystudovala střední odborné učiliště s výučním listem a otec střední školu s maturitou. Komunikace v rodině je v pořádku. Otec trpí vysokým tlakem, astigmatismem a dnou. Matka má zvýšenou štítnou žlázu, podstoupila operaci slepého střeva a trombolýzy.

Školní anamnéza:

Adam na začátku školní docházky plakal. Děti ze začátku spíše jen pozoroval, do her se zapojoval dle nálady a vztah k paní učitelce měl a má kladný. Adam je velice šikovný, pozorný, pracovní tempo je pomalejší. Jemnou motoriku zvládá. Při střihání se

mu musí trochu pomoci a je nutné trénovat. Hrubá motorika při koordinaci pohybů je v pořádku. Při běhu si zatím není jistý a při cvičení na nářadí je nutná dopomoc. Když mu paní učitelka zadá nějaký úkol, bez problému ho splní. Rád kreslí a při úchopu pracovního náčiní potřebuje někdy opravit. Na obrázku 3 lze vidět, jak Adam kreslil v únoru 2022. Na obrázku 3 je nakreslené auto. Na obrázku 4 je vidět pokrok. Obrázek je barvený, oproti předešlému obrázku, kde nakreslil obrázek jednou barvou. Sebeobsluhu zvládá bez problému. Základní barvy umí, počítat umí do šesti a vytleskání slabik zvládá.

Obrázek 3 Adama kresba 18. 2. 2022

Zdroj: foto autorky práce, 2023

Obrázek 4 Adama kresba 18. 10. 2022

Zdroj: foto autorky práce, 2023

5.5 Pozorování

První pozorování bylo uskutečněno v lednu roku 2022. V první části autorka pozorovala vybrané děti a poslouchala, jaká je jejich výslovnost určitých písmen ve slovech. Děti buď písmeno zvládly vyslovit, nebo nezvládly.

Ve druhé části autorka pozorovala v každé jazykové rovině činnosti, které patří do určité roviny. Do foneticko-fonologické roviny patří, zda dítě při čtení pohádky bylo schopné odpovědět na otázky, které se týkají pohádky, zda pozná melodii písničky, jestli zvládne roztleskat slova na slabiky, určí dvě slova, které se rýmují a dokáže zopakovat tři nesouvisející slova. V lexikálně-sémantické rovině autorka pozorovala, zda dítě zvládlo říci, co vidí na obrázku, k čemu slouží např. autobus a zda je schopné ukázat obrázek podle aktuální situace. V morfologicko-syntaktické rovině se pozorovala výslovnost, jestli zvládá dítě užívat čas minulý, přítomný, budoucí, zda umí tvořit souvětí podřadné, souřadné a jestli používá singulár (jednotné číslo) a plurál (množné číslo). V poslední pragmatické rovině autorka pozorovala, jestli je dítě schopné udržet oční kontakt při komunikaci, pokoušet se navazovat krátkou konverzací, předat krátký vzkaz a spontánně oznamovat o svých zážitcích, přáních a pocitech.

Tabulka 1 Tereza leden 2022 sykavky

Sykvky	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
C	nezvládla	nezvládla	nezvládla
S	nezvládla	nezvládla	nezvládla
Z	nezvládla	nezvládla	nezvládla
Č	nezvládla	nezvládla	nezvládla
Š	nezvládla	nezvládla	nezvládla
Ž	nezvládla	nezvládla	nezvládla

Zdroj: autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Podle tabulky 1 Tereza v lednu 2022 sykavky C, S, Z, Č, Š, Ž na začátku, uprostřed a na konci slova vyslovit nezvládla. Paní učitelky autorce řekly, že se domnívají, že se

u ní vyskytuje patlavost. Tereza se styděla mluvit a odpovídat na otázky pedagogům. Terezu autorka hlavně poslouchala při hře, když si hrála s dětmi. Při těchto chvílích byla otevřenější, než když se jí paní učitelky ptaly v kroužku před dětmi.

Tabulka 2 Tereza leden 2022 hlásky

Hlásky	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
R	nezvládla	nezvládla	nezvládla
Ř	nezvládla	nezvládla	nezvládla
L	zvládla	zvládla	zvládla
K	zvládla	zvládla	zvládla

Zdroj: autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Podle tabulky 2 hlásky R a Ř na začátku, uprostřed a na konci slova vyslovit nezvládla. Hlásky L a K na začátku, uprostřed a na konci slova vyslovit zvládla.

U dětí dále autorka pozorovala čtyři jazykové roviny. Mezi jazykové roviny patří foneticko-fonologická, lexikálně-sémantická, morfologicko-syntaktická a pragmatická.

Foneticko-fonologická rovina – V této jazykové rovině se autorka zaměřila na zvukovou stránku řeči. Při poslouchání pohádky většinou věděla o čem pojednávala. Nezvládala poznat píseň podle melodie. Roztleskat slova na slabiky nezvládala. Určit zda se slova rýmuji nezvládala. Zopakovat tři nesouvisející slova zvládla.

Lexikálně-sémantická rovina – Úkoly, které autorka pozorovala v této jazykové rovině zvládala Tereza jak kdy, záleželo na její náladě a obtížnosti úkolů. Většinou úkoly zvládala s dopomocí paní učitelky. Autorka pozorovala, jestli je schopna popsat, co je na obrázku, zda je schopna říct např. k čemu máme oči, k čemu slouží autobus. Podle obrázku ukázat aktuální situaci.

Morfologicko-syntaktická rovina – V této jazykové rovině autorka sledovala, zda Tereza mluví gramaticky správně. Hovořit gramaticky správně zatím moc neovládala. Užívání časů minulého, přítomného a budoucího zvládala. Tvořit souvětí podřadné a souřadné nezvládala. Singulár chápala a užívala. Plurál zatím nevyužívala.

Pragmatická rovina – Tereza zvládala udržet oční kontakt při komunikaci. Byla schopna navázat krátkou konverzaci, kde mluví sama od sebe, tedy nenuceně. Když měla předat vzkaz osobě, kterou znala, nedělalo jí to problém. O svých zážitcích, svých přáních a pocitech zvládala, ale i nezvládala hovořit.

Tabulka 3 Adam leden 2022 sykavky

Sykavky	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
C	nezvládl	nezvládl	nezvládl
S	nezvládl	nezvládl	nezvládl
Z	nezvládl	nezvládl	nezvládl
Č	nezvládl	nezvládl	nezvládl
Š	zvládl	zvládl	zvládl
Ž	nezvládl	nezvládl	nezvládl

Zdroj: autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Podle tabulky 3 Adam v lednu 2022 zvládl vyslovit ze sykavek jen Š na začátku, uprostřed a na konci slova. Ostatní sykavky C, S, Z, Č, Ž vyslovit na začátku, uprostřed a na konci slova nezvládal. Adam byl také uzavřenější a tichý. Když měl odpovídat na otázky, které mu byly pokládány v kroužku, mluvil potichu a styděl se odpovídat.

Tabulka 4 Adam leden 2022 hlásky

Hlásky	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
R	nezvládl	nezvládl	nezvládl
Ř	nezvládl	nezvládl	nezvládl
L	zvládl	zvládl	zvládl
K	zvládl	zvládl	zvládl

Zdroj: autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Podle tabulky 4 hlásky R a Ř na začátku, uprostřed a na konci slova vyslovit nezvládl. Hlásky L a K na začátku, uprostřed a na konci slova vyslovit zvládl.

Foneticko-fonologická rovina – V této jazykové rovině zatím bylo více činností, které Adam nezvládal. Při poslouchání pohádky nevěděl o čem je. Nezvládal poznat píseň podle melodie. Roztleskání slov na slabiky zvládal. Určení zda se slova rýmují nezvládal. Zopakovat tři nesouvisející slova nezvládal.

Lexikálně-sémantická rovina – Adam nezvládal popsat, co je na obrázku. Když měl popsat k čemu slouží např. auto potřeboval pomoci. Pomoc také potřeboval při činnosti, kdy měl ukázat na obrázku aktuální situaci.

Morfologicko-syntaktická rovina – U Adama gramatika nebyla zatím úplně správná, ale snažil se. Užívání časů minulého, přítomného a budoucího zvládal. Zvládal tvořit souvětí podřadné. Nezvládal tvořit souvětí souřadné. Nezvládal používat singulár a plurál.

Pragmatická rovina – Adam nezvládal udržet oční kontakt při komunikaci. V této době byl Adam tišší povahy. Byl uzavřenější, takže se nepokoušel o navázání krátké konverzace. Předat vzkaz a informovat o svých zážitcích, pocitech a přáních nezvládal.

Tabulka 5 Tereza květen 2022 sykavky

Sykvky	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
C	nezvládla	nezvládla	nezvládla
S	zvládla	zvládla	zvládla
Z	zvládla	zvládla	zvládla
Č	nezvládla	nezvládla	nezvládla
Š	nezvládla	nezvládla	nezvládla
Ž	nezvládla	nezvládla	nezvládla

Zdroj: autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Podle tabulky 5 Tereza v květnu 2022 zvládla vyslovit na začátku, uprostřed a na konci slova ze sykavek S a Z. Ostatní sykavky C, Č, Š, Ž na začátku, uprostřed a na konci slova vyslovit nezvládla.

Tabulka 6 Tereza květen 2022 hlásky

Hlásky	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
R	zvládla	zvládla	zvládla
Ř	nezvládla	nezvládla	nezvládla
L	zvládla	zvládla	zvládla
K	zvládla	zvládla	zvládla

Zdroj: autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Podle tabulky 6 hlásky R, L, K na začátku, uprostřed a na konci slova vyslovit zvládla. Hlásku Ř nezvládla vyslovit na začátku, uprostřed a na konci slova.

Foneticko-fonologická rovina – V této rovině nebylo skoro žádné zlepšení od ledna. Když se četla pohádka, většinou věděla, o čem byla. Poznat píseň podle melodie nezvládala. Roztleskat slova na slabiky už zvládala. Určení zda se slova rýmují nezvládala. Zopakovat tři nesouvisející slova zvládala.

Lexikálně-sémantická rovina – Při pozorování v této rovině zde bylo mírné zlepšení. Tereza, i když jen snadnými slovy, byla schopna říct, co se nachází na obrázku. S dopomocí řekla, k čemu nám slouží určité věci a byla schopna ukázat obrázek podle aktuální situace.

Morfologicko-syntaktická rovina – Tereza začala mluvit gramaticky správně. Užívání časů minulého, přítomného a budoucího zvládala. Tvořit souvětí podřadné zvládala a o tvoření souvětí souřadné se pokoušela. Používala singulár a plurál.

Pragmatická rovina – Tereza zvládala udržet oční kontakt při komunikaci. Pokoušela se o navázání krátké konverzace, kde mluvila nenuceně. Byla schopna předat krátký vzkaz. O svých zážitcích, přáních a pocitech se snažila hovořit s osobami, které znala.

Tabulka 7 Adam květen 2022 sykavky

Sykavky	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
C	nezvládl	nezvládl	nezvládl
S	nezvládl	nezvládl	nezvládl
Z	nezvládl	nezvládl	nezvládl
Č	nezvládl	nezvládl	nezvládl
Š	zvládl	zvládl	zvládl
Ž	zvládl	zvládl	zvládl

Zdroj: autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Podle tabulky 7 Adam v květnu 2022 ze sykavek zvládl vyslovit Š a Ž na začátku, uprostřed a na konci slova. Sykavky C, S, Z, Č vyslovovat nezvládl na začátku, uprostřed a na konci slova.

Tabulka 8 Adam květen 2022 hlásky

Hlásky	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
R	nezvládl	nezvládl	nezvládl
Ř	nezvládl	nezvládl	nezvládl
L	zvládl	zvládl	zvládl
K	zvládl	zvládl	zvládl

Zdroj: autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Podle tabulky 8 hlásky R a Ř nezvládl vyslovit jak na začátku, uprostřed tak i na konci slova. Hlásky K a L zvládl vyslovit na začátku, uprostřed a na konci slova.

Foneticko-fonologická rovina – Když se vyprávěla pohádka a paní učitelka se ho zeptala o čem je, nezvládl odpovědět. Poznat písně podle melodie zvládal. Roztleskat

slovo na slabiky zvládal. Určit zda se dvě slova rýmují nezvládal. Při zopakování tří nesouvisejících slov byl nejistý. Někdy to zvládnul, někdy ne.

Lexikálně-sémantická rovina – V této rovině Adam stále potřeboval dopomoc od pedagoga. Zvládal sám popsat, co vidí na obrázku. Při vysvětlování, k čemu slouží nějaká věc, potřeboval dopomoci. Pomoc potřeboval i při ukazování obrázku, podle aktuální situace.

Morfologicko-syntaktická rovina – V této rovině došlo u Adama k viditelnému zlepšení. Adam začal mluvit gramaticky správně. Užívání časů minulého, přítomného a budoucího zvládal. Tvořit souvětí podřadné a souřadné zvládal. Používání singuláru a plurálu zvládal.

Pragmatická rovina – V této rovině úkoly zvládal, ale i nezvládal. Udržet oční kontakt zvládal s osobou, kterou znal. Pokoušel se navázat krátkou konverzací, kde mluvil nenuceně. Předat krátký vzkaz zvládl osobě, kterou znal. Začal spontánně informovat o zážitcích, přáních a pocitech.

Tabulka 9 Tereza listopad 2022 sykavky

Sykavky	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
C	zvládla	zvládla	zvládla
S	zvládla	zvládla	zvládla
Z	zvládla	zvládla	zvládla
Č	zvládla	zvládla	zvládla
Š	zvládla	zvládla	zvládla
Ž	zvládla	zvládla	zvládla

Zdroj: autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Podle tabulky 9 Tereza v listopadu 2022 zvládla vyslovit všechny sykavky C, S, Z, Č, Š, Ž na začátku, uprostřed a na konci slova.

Tabulka 10 Tereza listopad 2022 hlásky

Hlásky	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
R	zvládla	zvládla	zvládla
Ř	zvládla	zvládla	zvládla
L	zvládla	zvládla	zvládla
K	zvládla	zvládla	zvládla

Zdroj: autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Podle tabulky 10 hlásky R, Ř, K, L zvládla vyslovit jak na začátku, uprostřed tak i na konci slova.

Foneticko-fonologická rovina – Při čtení pohádky, byla schopna odpovědět na otázky, které se jí týkaly. Poznat písničky podle melodie nezvládala. Roztleskat slova na slabiky zvládala. Určit zda se dvě slova rýmují zvládala. Zopakovat tři nesouvisející slova zvládala.

Lexikálně-sémantická rovina – V této rovině Tereza zvládla už všechny úkoly bez problému, takže uměla říct, co vidí na obrázku. Uměla říct k čemu slouží určité věci. Byla schopna ukázat obrázek podle aktuální situaci.

Morfologicko-syntaktická rovina – V této rovině Tereza ovládala všechny úkoly. Mluvila gramaticky správně. Čas minulý, přítomný a budoucí ovládala. Tvořit souvětí podřadné a souřadné zvládala. Singulár a plurál používala.

Pragmatická rovina – Oční kontakt při komunikaci udržela. Navazovala krátkou konverzaci, kde mluvila nenuceně. Předala krátký vzkaz a spontánně oznamovala o svých zážitcích, přáních a pocitech.

Tabulka 11 Adam listopad 2022 sykavky

Sykavky	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
C	nezvládl	nezvládl	nezvládl
S	zvládl	zvládl	zvládl
Z	zvládl	zvládl	zvládl
Č	zvládl	zvládl	zvládl
Š	zvládl	zvládl	zvládl
Ž	zvládl	zvládl	zvládl

Zdroj: autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Adam v listopadu 2022 zvládl vyslovit sykavky S, Z, Č, Š, Ž na začátku, uprostřed a na konci slova. Sykavku C nezvládl vyslovit na začátku, uprostřed a na konci slova.

Tabulka 12 Adam listopad 2022 hlásky

Hlásky	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
R	nezvládl	nezvládl	nezvládl
Ř	nezvládl	nezvládl	nezvládl
L	zvládl	zvládl	zvládl
K	zvládl	zvládl	zvládl

Zdroj: autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Hlásky R a Ř nezvládl vyslovit na začátku, uprostřed a na konci slova. Hlásky L a K zvládl vyslovit na začátku, uprostřed a na konci slova.

Foneticko-fonologická rovina – Při čtení pohádky byl schopný odpovědět na položené otázky týkající se pohádky. Zvládl poznat píseň podle melodie. Roztleskal slova na slabiky. Nezvládal určit dvě slova, které se rýmují. Zvládal zopakovat tři nesouvisející slova.

Lexikálně-sémantická rovina – Zvládal říct, co je na obrázku. Vysvětlil k čemu máme např. auto, autobus. Zvládal ukázat obrázek podle aktuální situace.

Morfologicko-syntaktická rovina – Gramaticky mluvil správně. Čas minulý, přítomný a budoucí zvládal. Tvořit souvětí podřadné a souřadné zvládal. Zvládal používat singulár a plurál.

Pragmatická rovina – Zvládal udržet oční kontakt. Byl schopný navázat krátkou konverzaci, kde mluví nenuceně. Předal krátký vzkaz a spontánně informoval o svých zážitcích, přáních a pocitech.

5.6 Rozhovor s pedagogy

Strukturovaný rozhovor byl uskutečněn s třemi pedagogy (dvě učitelky a jedna asistentka pedagoga). Autorka pedagogům položila patnáct otázek, na které odpověděly.

Paní učitelka

Jméno: Helena

Věk: 46 let

1. Jak dlouhou pracujete ve školském zařízení?

10 let

2. Jak věkově staré děti máte ve třídě?

Nyní 3–5 let

3. Jaká je komunikace s tříletým dítětem?

Je to individuální. Některé děti ve třech letech nemluví vůbec, naopak u některých je slovní zásoba bohatá. S dítětem, které mluví i v jednoduchých větách je práce jednodušší, bohatší. Pokud dítě nemluví, snažím se, aby se brzy zapojilo do režimu dne, navyklo si na denní program, aby se dítě cítilo dobře ve třídě.

4. Jaká je komunikace se čtyřletým dítětem?

Většinou se čtyřletým dítětem je komunikace dobrá, někdy ostýchavá. Čtyřleté děti ve třídě jsou většinou komunikativní.

5. Jaká je komunikace s pětiletým dítětem?

Komunikace je dobrá, dítě mě zná už dva roky. Máme mezi sebou důvěru. Dítě se nestydí.

6. Je důležitá spolupráce mezi mateřskou školou a rodičem? Pokud ano, proč?

Za mě určitě ano. Je důležité s rodičem komunikovat. Můžu pozorovat určité změny na dítěti a je dobré vědět, zda se něco doma neděje. Zda dítě neprožívá změny. Pokud se rodič svěří, je pro mě práce s jeho dítětem lehčí, mohu se do jeho situace vžít.

7. Jaká komunikace převažuje ve vaší třídě s rodiči?

Za mě mohu říct, že mám dobré rodiče. Komunikace funguje. V naší třídě máme pět dětí s odlišným mateřským jazykem (OMJ). Máme spolupráci s rodilou mluvčí, tak i tam je komunikace v pořádku.

8. Jak rozvíjíte slovní zásobu dítěte?

Naším zvykem (rituálem) je přivítání se, pozdravíme se básničkou v kruhu. Máme mnoho pohybových her s básničkami.

9. Používáte při rozvoji slovní zásoby nějaké pomůcky? Pokud ano, jaké?

Používáme obrázkové karty, které vyjadřují emoce. Dítě si vybere kartičku, která vyjadřuje jeho aktuální náladu a snaží se jí popsat. Ptám se „proč se na mě dneska mračíš?“ a dítě odpovídá.

Obrázek 5 Emoce – Obrázkové karty

Zdroj: foto autorky práce, 2023

Dalšími pomůckami jsou básničky, pracovní listy, písničky, prohlížení knih (individuální rozhovor), pexeso, domino, zkrátka hry, kde můžu s dítětem komunikovat.

Obrázek 6 Pohádkové obrázky

Zdroj: foto autorky práce, 2023

10. Používáte nějaké hry na rozvoj řeči?

Jak jsem již odpovídala na předchozí otázku, u nás ve třídě si hrajeme neustále, používáme plno pomůcek. Naše mateřská škola se nachází blízko lesa, takže se snažíme být v přírodě denně.

11. Jsou důležitá dechová cvičení? Pokud ano, jaké?

Ano, jsou. Já s dětmi používám cvičení, kdy dítě má brčko a fouká do kuličky, kterou má položenou na stole. Při rozcvičce dýcháme nosem a vyfoukáváme pusou. Posloucháme relaxační hudbu, u které dítě leží a zklidní svůj dech.

12. Jak komunikujete s tříletým dítětem, když komunikovat nechce?

Naštěstí takové děti ve třídě nemám. Vždy se nějak domluvíme.

13. Jaký vidíte posun v komunikaci u sledovaných dětí?

Podle mého názoru posun v komunikaci, sebeobsluže, zapojení mezi kamarády je dobrý. U sledovaných dětí obzvláště.

14. Myslíte si, že by bylo dobré, aby učitelé měli logopedický kurz? Pokud ano, proč?

Kurz nemusí být, ale částečný přehled ano.

15. Máte ve školce logopeda, který pracuje s dětmi?

Nemáme, máme doporučení na logopedku. Vždy když vidíme nějaký problém, rodičům doporučíme, aby logopeda navštívili. Zapišeme si, že jsme rodiče poučili a doporučili vyšetření.

Paní učitelka

Jméno: Eva

Věk: 51 let

1. Jak dlouhou pracujete ve školském zařízení?

33 let

2. Jak věkově staré děti máte ve třídě?

3–5 let

3. Jaká je komunikace s tříletým dítětem?

S několika dětmi velmi dobrá. Mají dobrou slovní zásobu, umí odpovídat na otázku, vyjadřují se v jednoduchých větách. Některé děti jsou nesmělé, zamlklé a pasivní. S těmito dětmi pracujeme v ranních hodinách s pomocí asistentky pedagoga.

4. Jaká je komunikace se čtyřletým dítětem?

Komunikace odpovídá biologickému vývoji dítěte. Komunikace bývá na dobré úrovni, ale je to individuální.

5. Jaká je komunikace s pětiletým dítětem?

S těmito dětmi je komunikace dobrá. Již více komunikují a dodržují nastavená pravidla.

6. Je důležitá spolupráce mezi mateřskou školou a rodičem? Pokud ano, proč?

Spolupráce mezi mateřskou školou a rodiči je velmi důležitá. Navzájem se snažíme řešit výchovné a vzdělávací problémy dětí v různých oblastech.

7. Jaká komunikace převažuje ve vaší třídě s rodiči?

Rodiče jsou vstřícní a nabízejí svou pomoc. Spolupracují při řešení problémů dítěte. Mají o děti v mateřské škole zájem, zúčastňují se třídních schůzek, besídek a lampionových průvodů.

8. Jak rozvíjíte slovní zásobu dítěte?

Často s dětmi hovoříme, podněcujeme je k řeči v různých situacích, vyprávíme dětem pohádky, pracujeme s obrázky, knihou a encyklopedií. Děti se učí básně, písničky a dramatizujeme. Při jednoduchých pohádkách děti vedeme na jednoduché odpovědi na otázky.

9. Používáte při rozvoji slovní zásoby nějaké pomůcky? Pokud ano, jaké?

Ano, používáme knihy, hudební nástroje pro sluchové vnímání, hry na procvičení barev, různé postavy zvířat, demonstrační obrázky, sady obrázkových karet a hry na logické řazení obrázků.

Obrázek 7 Demonstrační obrázky

Zdroj: foto autorky práce, 2023

10. Používáte nějaké hry na rozvoj řeči?

Běžné hry, které vyplývají z probíraných témat (na domácnost, rodinu, prodavačku, dopravu).

„Co máme doma?“ – kdo je součástí rodiny, vybavení bytu

„Jak si říkáme?“ – vyslovování různých variant jmen

„Co to je?“, „Co by se stalo kdyby?“, „Co je na obrázku?“

11. Jsou důležitá dechová cvičení? Pokud ano, jaké?

Ano. Učíme děti hlubokému a klidnému dýchání. Foukáme do listů, peříček, brček a píšťalek. Foukáme v různých polohách – v sedě, v leže a v kleče.

12. Jak komunikujete s tříletým dítětem, když komunikovat nechce?

Dítě ke komunikaci nenutíme. Snažíme se najít vhodnou chvíli pro komunikaci např. při volné hře, prohlížení knížek. Povzbuzujeme ho k zájmu v nové věci.

13. Jaký vidíte posun v komunikaci u sledovaných dětí?

U dětí vidíme individuální posun. Děti se přestávají stydět, začínají více komunikovat a rozvíjet se.

14. Myslíte si, že by bylo dobré, aby učitelé měli logopedický kurz? Pokud ano, proč?

Učitelé nemusí mít logopedický kurz. Důležité je, aby dobře vyslovovali a mluvili spisovnou češtinou.

15. Máte ve školce logopeda, který pracuje s dětmi?

Nemáme.

Asistentka pedagoga

Jméno: Veronika

Věk: 42 let

1. Jak dlouhou pracujete ve školském zařízení?

6 let

2. Jak věkově staré děti máte ve třídě?

3–5 let

3. Jaká je komunikace s tříletým dítětem?

Komunikace s českými dětmi je celkem dobrá. Děti s OMJ dost často česky nemluví, takže tam je to horší.

4. Jaká je komunikace se čtyřletým dítětem?

Záleží jak s kterým dítětem. Někdy je to lepší, někdy horší. Děti s OMJ začínají více rozumět, některé i opakovat a pamatovat si česká slova.

5. Jaká je komunikace s pětiletým dítětem?

Opět záleží jak s kterým dítětem, ale převažuje dobrá komunikace a už i děti s OMJ hodně chápou a ví. Slovní zásoba je lepší a snaží se skládat slova do vět.

6. Je důležitá spolupráce mezi mateřskou školou a rodičem? Pokud ano, proč?

Ano, velmi důležitá. Určitě je důležitá komunikace mezi paní učitelkou a rodičem. Už podle chování rodičů a dětí se dá hodně vycítit a je dobré, když se rodiče svěří s nějakým problémem či radostí, aby paní učitelka věděla, jak přistupovat k dítěti. Já jako asistentka pedagoga s rodiči do styku moc nepříjdu.

7. Jaká komunikace převažuje ve vaší třídě s rodiči?

Jako asistentka pedagoga komunikaci s rodiči nechávám na učitelkách.

8. Jak rozvíjíte slovní zásobu dítěte?

Převážně při rozšíření slovní zásoby, se věnuji dětem s OMJ a tam používám různé obrázky, pomůcky ve školce a dbám na výslovnost.

9. Používáte při rozvoji slovní zásoby nějaké pomůcky? Pokud ano, jaké?

Ano. Používám obrázky, praktické ukázky věci ve třídě, kartičky denního režimu. To co právě děláme, tak pojmenovávám a popisuji.

Obrázek 8 Kartičky denního režimu

Zdroj: foto autorky práce, 2023

10. Používáte nějaké hry na rozvoj řeči?

Ano. Hrajeme pexeso, bingo a pohybové hry.

11. Jsou důležitá dechová cvičení? Pokud ano, jaké?

Ano. Foukáme do papírových kuliček, nadechujeme se nosem a vydechujeme pusou.

12. Jak komunikujete s tříletým dítětem, když komunikovat nechce?

Když tak přemýšlím, za svoji praxi v mateřské škole jsem takové dítě nezažila.

13. Jaký vidíte posun v komunikaci u sledovaných dětí?

Posun tam je. Začaly více komunikovat, zapojovat se při řízené činnosti a opadává z dětí ostych.

14. Myslíte si, že by bylo dobré, aby učitelé měli logopedický kurz? Pokud ano, proč?

Ne, není potřeba.

15. Máte ve školce logopeda, který pracuje s dětmi?

Nemáme. Pokud je potřeba, doporučujeme návštěvu logopeda.

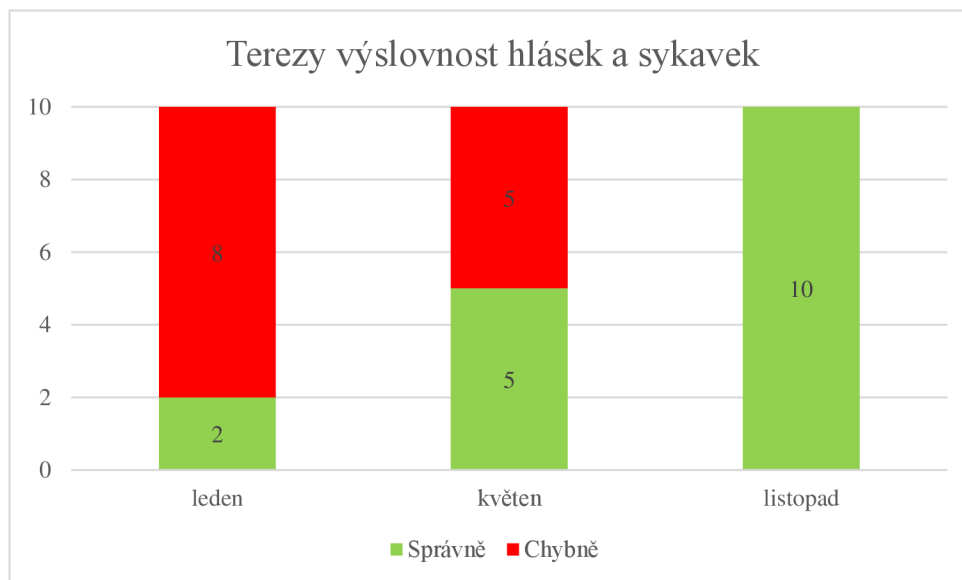
5.7 Zhodnocení výzkumného šetření

Sběr dat probíhal od ledna 2022 do listopadu 2022. Předmětem šetření byli dva respondenti ve věku tři let. U dětí autorka pozorovala, jak vyslovují jednotlivé hlásky na začátku, uprostřed a na konci slova. Dále autorka u dětí pozorovala jazykové roviny. Mezi jazykové roviny patří: foneticko-fonologická, lexikálně-sémantická, morfologicko-syntaktická a pragmatická.

Pozorování bylo započato v lednu 2022. V první části autorka nejdříve sledovala u dvou respondentů, jak vyslovují jednotlivé sykavky a hlásky. V druhé části autorka pozorovala jednotlivé jazykové roviny.

Na grafu č. 1 se nachází Terezy výslovnost hlásek a sykavek v období od ledna 2022 do listopadu roku 2022.

Graf 1 Terezy výslovnost hlásek a sykavek

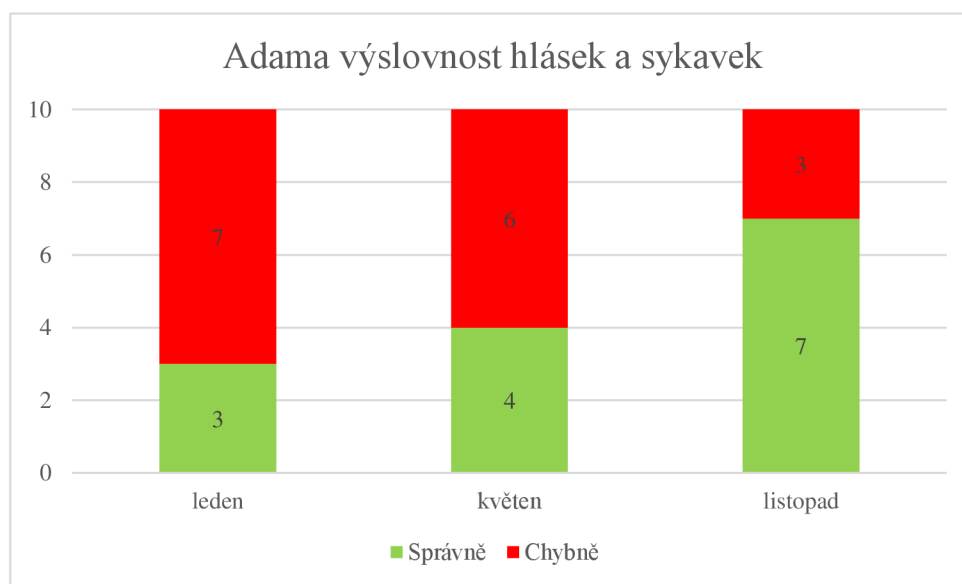
Zdroj: Excel, upraveno autorkou práce, 2023 (vlastní šetření)

V lednu Tereza zvládla vyslovit jen hlásky L a K. Z deseti pozorovaných písmen zvládla správně vyslovit dvě. V květnu Tereza zvládla vyslovit sykavky S a Z. Z hlásek

zvládla vyslovit R, L a K. Z deseti pozorovaných písmen zvládla vyslovit pět. Tereza v listopadu zvládla vyslovit všechny sykavky a hlásky. Z deseti pozorovaných písmen zvládla vyslovit všech deset písmen.

Na grafu č. 2 se nachází Adama výslovnost hlásek a sykavek v období od ledna 2022 do listopadu roku 2022.

Graf 2 Adama výslovnost hlásek a sykavek

Zdroj: Excel, upraveno autorkou práce, 2023 (vlastní šetření)

Adam v lednu zvládl vyslovit ze sykavek Š a z hlásek L a K. Z deseti pozorovaných písmen zvládl správně vyslovit tři. Adam v květnu zvládl ze sykavek vyslovit Š a Ž. Z hlásek zvládl vyslovit L a K. Z deseti pozorovaných písmen zvládl správně vyslovit čtyři. Adam v listopadu zvládl ze sykavek vyslovit S, Z, Č, Š a Ž. Z hlásek zvládl vyslovit L a K. Z deseti pozorovaných písmen zvládl správně vyslovit sedm.

U Terezy a Adama lze vidět pokrok ve výslovnosti hlásek a sykavek. Tereza na prvním pozorování v lednu správně vyslovovala dvě písmena, za což Adam správně vyslovoval tři písmena. Na pozorování, které proběhlo v květnu Tereza Adama přeskočila. Správně vyslovila pět písmen a Adam zvládl vyslovit o jedno písmeno více než v lednu. Poslední pozorování proběhlo v listopadu, kdy Tereza byla schopna vyslovit všechny hlásky a sykavky správně. Adam ze čtyř správných písmen se posunul na sedm. U obou respondentů je viditelný pokrok. Tereza tedy ve správné výslovnosti byla úspěšnější než Adam.

Druhá část pozorování byla zaměřena na jazykové roviny, mezi které patří foneticko-fonologická, lexikálně-sémantická, morfologicko-syntaktická a pragmatická. U respondentů byl viditelný pokrok v rozvoji. Podle splněných úkolů má autorka názor takový, že Tereza podle splněných úkolů byla v lednu na lepší úrovni než Adam. Tereza v lednu 2022 některé úkoly zvládala některé zas ne. Byla schopna např. odpovědět na otázky, týkající se pohádky, uměla zopakovat tři nesouvisející slova, užívala všechny časy, udržela oční kontakt při komunikaci, navázala krátkou konverzaci nenuceně a předala vzkaz. Neuměla zatím poznat píseň podle melodie, roztleskat slova na slabiky, mluvit gramaticky správně a hovořit o svých zážitcích atd. U některých úkolů potřebovala dopomoc. Adam byl tišší povahy a uzavřenější. Zvládal roztleskat slova na slabiky a užívat časy. Převážely tu spíš úkoly, které nezvládal. Každý měsíc, kdy autorka děti pozorovala, u nich viděla zlepšení. V květnu 2022 se Tereza posunula a zvládla roztleskat slova na slabiky, začala mluvit gramaticky správně, tvořila souvětí podřadné, souřadné a používala singulár a plurál. Adam se v květnu posunul a uměl poznat píseň podle melodie, řekl, co vidí na obrázku, mluvil gramaticky správně, tvořil souvětí podřadné a souřadné, používal singulár a plurál, pokoušel se udržet oční kontakt, navázat krátkou konverzaci nenuceně, předat krátký vzkaz a informovat o zážitcích, pocitech a přáních. Při posledním pozorování, které proběhlo v listopadu 2022 Tereza byla na velice dobré úrovni. Všechny úkoly zvládala skoro bez problému. Někdy potřebovala malou dopomoc nebo opravení. Adam byl také na dobré úrovni. Vše zvládal, i když někdy byla potřeba dopomoci či opravit.

Třetí část byla věnována strukturovanému rozhovoru, kterého se zúčastnili pedagogové mateřské školy. Paní učitelky a asistentka pedagoga pracují společně v jedné třídě. Autorka si tyto pedagogy vybrala z důvodu toho, že pracují ve třídě, kde autorka pozorovala vybrané děti. Pedagogům bylo položeno patnáct otázek, které byly zaměřené na komunikaci. Dá se říci, že paní učitelky odpovídaly podobně. Na otázku, jaká je komunikace s tříletým, čtyřletým a pětiletým dítětem odpovídaly všechny podobně. Každé dítě je individuální a komunikuje jinak. Další otázkou byla, zda je důležitá spolupráce mezi mateřskou školou a pedagogem a jaká komunikace převažuje u nich ve třídě. Opět odpověděly stejně. Komunikace mezi učitelem a rodičem je velice důležitá, hlavně z důvodu, kdyby se v rodině něco dělo a zda neprožívá dítě nějaké změny. V jejich třídě je komunikace dobrá. Následující otázky byly zaměřené na rozvoj komunikace, jak

rozvíjí komunikaci u dětí, jestli používají nějaké pomůcky, hračky a zda jsou důležitá dechová cvičení. Všechny učitelky se řeč snaží rozvíjet. Používají různé knihy, obrázkové kartičky, kartičky denního režimu, demonstrační obrázky a hrají různé hry, které děti rozvíjejí. S dětmi provádí dechová cvičení např. foukání do papírových kuliček, peříček a listů. Autorka položila pedagogům otázku, která se týkala pozorovaných dětí, zda u nich vidí posun. Všechny dotázané osoby se shodly na viditelném pokroku u obou dětí. Poslední otázky byly směřovány na logopedii, zda si pedagogové myslí, jestli je důležité mít logopedický kurz a zda mají v MŠ logopeda. První učitelka byla toho názoru, že nemusí mít logopedický kurz, ale přehled by měla mít. Druhá učitelka řekla, že nemusí mít logopedický kurz, ale musí správně vyslovovat. Asistentka pedagoga sdělila, že není potřeba mít logopedický kurz.

Vyhodnocení výzkumných otázek:

Výzkumná otázka č. 1.: Jak se zdokonalila komunikační schopnost po dobu pozorování u tříletých dětí?

U Terezy je značný posun. V lednu 2022 byla Tereza tichá, uzavřená, s nikým komunikovat moc nechtěla, před dětmi v kroužku se styděla mluvit. Učitelky autorce řekly, že si myslí, že se u Terezy vyskytuje patlavost. Terezu autorka mohla poslouchat jen tehdy, když si hrála s kamarády. V květnu Tereza byla na skoro na stejné úrovni, jako v lednu. Největší pokrok viděla autorka až v listopadu 2022, kdy Tereza byla otevřenější, komunikovala se všemi a nedělalo jí problém se bavit.

U Adama je také posun. V lednu 2022 byl Adam tišší a nechtěl komunikovat. Autorka ho také jen poslouchala při hře s dětmi, kdy se bavil. V květnu byl stále nemluvný. Opět autorka viděla posun až v listopadu 2022, kdy se snažil komunikovat a nedělalo mu problém se bavit.

Výzkumná otázka č. 2.: Jaká hláska a sykavka byla pro pozorované děti nejtěžší?

Podle získaných a vyhodnocených výsledků pozorovaných hlásek a sykavek můžeme říct, že Tereza se vše během pozorování naučila. Adam nezvládl při posledním pozorování vyslovit hlásku C a sykavky R a Ř. Můžeme tedy říci, že Tereze žádné písmeno nedělalo problém, za to Adam měl problém se třemi písmeny.

Výzkumná otázka č. 3.: Jaké činnosti a pomůcky využívají pedagogové pro rozvoj komunikačních schopností u dětí ve věku tří let?

Na základě rozhovoru se autorka na tuto otázku zeptala pedagogů a získala odpověď. Pedagogové používají pro rozvoj komunikačních schopností obrázkové emoční karty, knihy, pracovní listy, pexeso, pohádkové obrázky, hudební nástroje, postavy zvířat, sady obrázkových karet, demonstrační karty, hry na logické řazení obrázků, praktické ukázky věcí ve třídě a kartičky denního režimu. To co právě děti dělají, se snaží pedagogové s nimi popisovat a vše komentovat.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce je zaměřena na rozvoj komunikačních schopností u tříletých dětí v MŠ Mezi Domy Praha 4. Cílem praktické části bylo porovnání změn ve vývoji řeči u dvou tříletých dětí v běžné mateřské škole ve sledovaném období od ledna 2022 do listopadu 2022.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je tvořena ze čtyř kapitol.

První kapitola teoretické části je zaměřena na komunikaci. Komunikaci každý člověk využívá po celý život, už od narození do konce života. V kapitole autorka popisuje, co je to verbální, neverbální komunikace a narušená komunikační schopnost. Zde se autorka podívala na jednotlivé poruchy. Mezi tyto poruchy autorka zařadila vývojovou dysfázii, afázii, mutismus, rinolalii, palatolalii, narušení fluence řeči, dyslalii, dysartrii, narušenou grafickou stránku řeči, symptomatické poruchy řeči, poruchy hlasu, kombinované vady a poruchy řeči.

Druhá kapitola vymezuje jednotlivé pojmy, jako je řeč, která zahrnuje její vývoj (období křiku, broukání, žvatlání, opakování, porozumění řeči) a jazyk. Dále jsou v této kapitole popsána jednotlivá vývojová období od narození do věku tří let.

Třetí kapitola je zaměřena na činitele, kteří ovlivňují u dětí vývoj řeči. Nejdůležitější je pro dítě rodina. Matka je ta, která obzvlášť ovlivňuje dítě, jeho vývoj, rozvoj a komunikační schopnosti. Matka s jedincem tráví od jeho narození nejvíce času a měla by jít dítěti příkladem. Otec je druhý člověk, který je pro dítě velmi důležitý. Zejména dítě se v něm vzhlíží a napodobuje ho při manuálních pracích. Pro jedince je dobré, když vyrůstá se sourozencem. Děti jsou spolu většinu času. Mladší sourozenec se učí od staršího, navzájem se ochraňují a zastávají jeden druhého.

Čtvrtá kapitola je věnována dětem, které jsou v předškolním věku. Autorka zde popisuje fyzický vývoj dítěte a jeho rozvoj v mateřské škole, psychický vývoj dítěte a řeč. Toto období může být pro některé děti náročné. Každé dítě je individuální. Jedinec nastupuje do školy, což je pro něho velká změna.

V praktické části autorka zkoumala posun komunikačních schopností u dvou vybraných tříletých dětí (Terezy a Adama) od ledna roku 2022 do listopadu roku 2022.

U dětí byla sestavena osobní, rodinná a školní anamnéza. Osobní anamnéza zahrnuje vývoj těhotenství, onemocnění dítěte a první dovednosti (první kroky a slovo). Rodinná anamnéza obsahuje, v jaké rodině dítě vyrůstá, zda má sourozence. Ve školní anamnéze jsou popsány začátky dítěte v mateřské škole a postupné aktivity, ve kterých se dítě zlepšuje. Dále v bakalářské práci bylo využito pozorování, kde autorka sledovala výslovnost hlásek, sykavek a jednotlivé jazykové roviny u respondentů. Obsahem tohoto pozorování bylo vytvoření tabulek, ve kterých lze vidět, které hlásky a sykavky dělaly a dělají vybraným dětem problémy. U pozorovaných dětí došlo k viditelnému zlepšení, jak ve výslovnosti písmen, tak v jazykové rovině. Především Tereza udělala od ledna 2022 velký pokrok. Na konci sledování zvládala vyslovit všechna písmena. Adam na konci pozorování nezvládl vyslovit písmena (C, R, Ř), ale na zdokonalování těchto písmen má do předškolního věku dostatek času. V jazykové rovině Tereza zvládala většinu úkolů bez problému. Adam udělal také velký pokrok. Někdy ale potřeboval pomoci od pedagogů. Se dvěma učitelkami a jednou asistentkou pedagoga mateřské školy byl proveden strukturovaný rozhovor, který se zabíral rozvojem komunikace.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. vydání. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika, 2015. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-266-0658-1.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 3., dopl. Praha: Karolinum, 2004. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0154-0.

ČERVENKOVÁ, Barbora. *Rozvoj komunikačních a jazykových schopností: u dětí od narození do tří let věku*. Praha: Grada, 2019. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-2054-3.

GINOTT, Haim G. *Umění komunikace s dětmi: láska a selský rozum nestačí*. Přeložil Pavla LE ROCH. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0926-3.

KEJKLÍČKOVÁ, Ilona. *Vady řeči u dětí: návody pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2016. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3941-0.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie*. Praha: Grada Publishing, 2006. Pedagogika. ISBN 80-247-1110-9.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

KRYČOVÁ, Marta. *Činnosti k rozvoji řečových dovedností dětí v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2021. ISBN 978-80-7496-376-6.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-3080-6.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.

LECHTA, Viktor. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-801-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa : základní duševní potřeby dítěte : dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.

OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4.

PRŮCHA, Jan. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3181-0.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1.

ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: specifické vývojové poruchy čtení, psaní a dalších školních dovedností*. 10., zcela přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7.

Seznam použitých internetových zdrojů

BLÁHOVÁ, Ilona. *Verbální a neverbální komunikace* [online]. 2012 [cit. 2022-10-08]. Dostupné z: https://www.szscb.cz/wp-content/uploads/2016/09/VY_32_INOVACE_PS8-BI-01.pdf?fbclid=IwAR2flWG39_qgYFu4yHhzSu18DjdOsuFiWca0pBflZCULmtmdqHIAymiHGFM

CHEJNOVÁ, Pavla. *Jazykový vývoj u dítěte* [online]. Praha: Pedf UK, 2016 [cit. 2023-02-21]. ISBN 978-80-88176-06-0. Dostupné z: <https://publi.cz/books/462/index.html?secured=false#cover>

Metodický portál RVP.CZ: Charakteristika psychiky dítěte předškolního věku [online]. [cit. 2023-01-26]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=12939>

MŠ *Mezi Domy* [online]. 2016 [cit. 2023-01-26]. Dostupné z: <https://www.msmezidomy.cz/ms-mezi-domy.html>

Studium Psychologie: Etapy psychického vývoje: období batolete, předškolní věk. Psychologická charakteristika těchto období, jejich význam pro další vývoj [online]. [cit. 2023-01-26]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/vyvojova-psychologie/4-batole-predskolni-vek.html>

TĚTHALOVÁ, Marie. *Rodina.cz: Jak v mateřské škole rozvíjet dětskou řeč* [online]. 13.4.2012 [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.rodina.cz/clanek8742.htm>

TRNOVÁ. *Medicina_verbalni_a_neverbalni_komunikace: Verbální a neverbální komunikace* [online]. 26.11.2018 [cit. 2022-10-08]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/med/podzim2018/MPKD071/um/Medicina_verbalni_a_neverbalni_komunikace.pdf?fbclid=IwAR1Dxi4BXM2vQQ4I5-2uXSHsXpqhUZh_kzIU5baeVfSZ07chKmFHuyxo1LU

VOBR, Radek. *Antropomotorika: Periodizace lidského věku* [online]. 2013 [cit. 2022-11-18]. Dostupné z: <https://www.fsps.muni.cz/emuni/data/reader/book-18/Impresum.html>

SEZNAM ZKRATEK

CNS – Centrální nervová soustava

MŠ – Mateřská škola

NKS – Narušená komunikační schopnost

OMJ – Odlišný mateřský jazyk

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1 Terezy kresba 26. 4. 2022	33
Obrázek 2 Terezy kresba 25. 10. 2022	34
Obrázek 3 Adama kresba 18. 2. 2022	35
Obrázek 4 Adama kresba 18. 10. 2022	35
Obrázek 5 Emoce – Obrázkové karty	46
Obrázek 6 Pohádkové obrázky	47
Obrázek 7 Demonstrační obrázky.....	49
Obrázek 8 Kartičky denního režimu	51

Seznam tabulek

Tabulka 1 Tereza leden 2022 sykavky.....	36
Tabulka 2 Tereza leden 2022 hlásky	37
Tabulka 3 Adam leden 2022 sykavky.....	38
Tabulka 4 Adam leden 2022 hlásky	38
Tabulka 5 Tereza květen 2022 sykavky.....	39
Tabulka 6 Tereza květen 2022 hlásky	40
Tabulka 7 Adam květen 2022 sykavky.....	41
Tabulka 8 Adam květen 2022 hlásky	41
Tabulka 9 Tereza listopad 2022 sykavky.....	42

Tabulka 10 Tereza listopad 2022 hlásky	43
Tabulka 11 Adam listopad 2022 sykavky.....	44
Tabulka 12 Adam listopad 2022 hlásky	44

Seznam grafů

Graf 1 Terezy výslovnost hlásek a sykavek.....	52
Graf 2 Adama výslovnost hlásek a sykavek	53

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Markéta Jiříková

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: Prezenční

Název práce: Rozvoj komunikačních schopností u tříletých dětí v MŠ Mezi Domy Praha 4

Rok: 2023

Počet stran textu bez příloh: 50

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 18

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 8

Vedoucí práce: PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.